

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัย ได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์ เรียบเรียงนำเสนอตามลำดับหัวข้อต่อไปนี้

1. ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับหลักสูตร
2. ปรัชญาการณของหลักสูตร
3. แนวคิดเกี่ยวกับหลักสูตรแฝง
4. การจัดบรรยากาศในชั้นเรียน
5. หลักการและทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้
6. บริบทพื้นที่ทำวิจัย
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 7.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 7.2 งานวิจัยต่างประเทศ

ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับหลักสูตร

1. ความหมายของหลักสูตร

ในการให้การศึกษาและการจัดการศึกษาในทุกระดับทุกประเภท สิ่งสำคัญนอกเหนือไปจากครู อาจารย์ผู้สอน สื่อและอุปกรณ์การสอนแล้ว หลักสูตรเป็นส่วนที่มีความสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอนอย่างยิ่ง หากไม่มีหลักสูตรแล้วก็เหมือนกับครูผู้สอนขาดทิศทางในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งเป็นจุดหมายปลายทางของการจัดการศึกษาที่ต้องการผลิตคนให้มีคุณภาพตามความต้องการของประเทศ ดังนั้นการให้การศึกษาไม่ว่าจะเป็นการให้การศึกษาในระบบ โรงเรียนหรือนอกระบบ โรงเรียนจำเป็นจะต้องกำหนดให้มีหลักสูตรขึ้น หลักสูตรมาจากคำในภาษาอังกฤษว่า Curriculum ซึ่งมาจากคำในภาษาละตินว่า Currere แปลว่า ทางวิ่ง หรือผู้ที่นักวิ่งวิ่งเข้าสู่เส้นชัย (R.C.Das,et al, NCERT. 1984 : 4 ; อ้างถึงใน ชำรง บัวศรี. 2532 : 7-9) มีผู้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้หลายท่านได้แก่

ธีรียง บัวศรี (2532 : 64) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตรหมายถึง ประสบการณ์ทุก ๆ อย่างที่โรงเรียนจัดให้แก่แก่นักเรียน

ธีรียง บัวศรี (2532 : 7-9) ได้กล่าวว่า หลักสูตร คือ แผนซึ่งได้ออกแบบจัดทำขึ้นเพื่อแสดงถึงจุดหมาย การจัดเนื้อหา กิจกรรมและมวลงประสบการณ์ ในแต่ละโปรแกรม การศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ตามที่จุดหมายกำหนดไว้

วิชัย ดิสสระ (2535 : 12) ได้กล่าวว่าหลักสูตรเป็นแม่บทที่รวมทั้งเอกสาร วัสดุ อุปกรณ์การเรียน กิจกรรมการเรียนและการประเมินผล

อมรา เล็กเริงสินธุ์ (2540 : 7) ได้สรุปความหมายของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตร คือ เอกสารที่บรรจุแผนงานหรือโครงการและเนื้อหา กิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดให้แก่ผู้เรียนเพื่อ พัฒนาผู้เรียนทั้งในด้านความรู้ ทักษะและพฤติกรรมต่าง ๆ อันพึงปรารถนาของสังคมนั้น ๆ อันจะทำให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

บุษพงษ์ ไกรวรรณ (2543 : 10) ได้รวบรวมและความหมายของหลักสูตรว่า หลักสูตร คือ มวลงประสบการณ์ทั้งหมดที่ทางโรงเรียนจัดให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์และ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) จิตพิสัย (Affective Domain) และด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) ไปในทางที่ดีตามที่สังคม ต้องการ

วัฒนาพร ระวังทุกข์ (2542 : 64) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตร คือ มวลงประสบการณ์ที่จัดให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถ ทักษะ เจตคติและพฤติกรรมตามจุดหมายที่กำหนด

กรมวิชาการ (2545 : 5) กล่าวถึง หลักสูตรสถานศึกษาว่าเป็นแผนหรือแนวทาง หรือข้อกำหนดของการจัดการศึกษาที่พัฒนาผู้เรียนให้มีความสุข ความสามารถโดยส่งเสริมให้ แต่ละบุคคลพัฒนาไปสู่ศักยภาพสูงสุดของตน รวมถึงกำหนดขั้นของมวลงประสบการณ์ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้สะสมซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติได้ ประสบความสำเร็จในการให้การศึกษาและการจัดการศึกษาในทุกระดับทุกประเภท สิ่งสำคัญนอกเหนือไปจากครู อาจารย์ผู้สอน สื่อและอุปกรณ์การสอนแล้ว หลักสูตรเป็นส่วนที่สำคัญต่อการจัดการเรียน การสอนอย่างยิ่ง หากไม่มีหลักสูตรแล้วก็เหมือนกับครูผู้สอนขาดทิศทางในการจัดการเรียน การสอน ซึ่งเป็นจุดหมายปลายทางของการจัดการศึกษาที่ต้องการผลิตคนให้มีคุณภาพตาม ความต้องการของประเทศ ดังนั้นการให้การศึกษาไม่ว่าจะเป็นการให้การศึกษาในระบบ โรงเรียนหรือนอกระบบโรงเรียนจำเป็นจะต้องกำหนดให้มีหลักสูตรขึ้น

เรแกน และเชปเปอร์ด (Ragan and Shepherd, 1977 : 5) ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตรคือสิ่งที่ประกอบด้วยประสบการณ์ทุกชนิดของเด็กที่โรงเรียนจะต้องรับผิดชอบ

จากความหมายของหลักสูตรที่ได้กล่าวมาแล้ว สรุปได้ว่าหลักสูตรคือแผนซึ่งได้ออกแบบจัดทำขึ้นเพื่อแสดงถึงจุดมุ่งหมาย การจัดเนื้อหาสาระ กิจกรรมและมวลประสบการณ์ในแต่ละโปรแกรมการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ตามจุดหมายที่กำหนดไว้ การจัดการเรียนการสอนในแต่ละรายวิชานั้นผู้สอนจะต้องมีแนวทาง วิธีการ ขั้นตอน และกระบวนการที่จะนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมายและความสำคัญ สิ่งที่ผู้สอนต้องใช้เป็นหลักยึดถือมาโดยตลอดก็คือหลักสูตร ดังนั้นจึงถือว่าหลักสูตรเป็นหัวใจของการจัดการศึกษาทุกระดับ

2. ความสำคัญของหลักสูตร

หลักสูตรในการให้การศึกษาและการจัดการศึกษาในทุกระดับทุกประเภท สิ่งสำคัญนอกเหนือไปจากครู อาจารย์ผู้สอน สื่อและอุปกรณ์การสอนแล้ว หลักสูตรเป็นส่วนที่มีความสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอนอย่างยิ่ง หากไม่มีหลักสูตรแล้วก็เหมือนกับครูผู้สอนขาดทิศทางในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งเป็นจุดหมายปลายทางของการจัดการศึกษาที่ต้องการผลิตคนให้มีคุณภาพตามความต้องการของประเทศ ดังนั้นการให้การศึกษาไม่ว่าจะเป็นการให้การศึกษาในระบบโรงเรียนหรือนอกระบบ โรงเรียนจำเป็นจะต้องกำหนดให้มีหลักสูตรขึ้น

3. องค์ประกอบของหลักสูตร

ธำรง บัวศรี (2532 : 7-9) กล่าวว่า หลักสูตรควรมีองค์ประกอบที่สำคัญดังต่อไปนี้

เป้าประสงค์และนโยบายการศึกษา (education Goals and Politics) เป็นสิ่งที่รัฐต้องการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในเรื่องที่เกี่ยวกับการศึกษา

จุดหมายของหลักสูตร (Curriculum Aims) คือผลส่วนรวมที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียนหลังจากที่เรียนจบหลักสูตรไปแล้ว

รูปแบบและโครงสร้างของหลักสูตร (Types and Structures) เป็นลักษณะและแผนผังที่แสดงการแจกแจงวิชาหรือกลุ่มวิชา

จุดประสงค์ของวิชา (Subject Objective) หมายถึงผลที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียนหลังจากที่ได้เรียนวิชานั้นไปแล้ว

เนื้อหา (Content) คือสิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ทักษะและความสามารถที่ต้องการให้มี รวมทั้งประสบการณ์ที่ต้องการให้ได้รับ

จุดประสงค์การเรียนรู้ (Instructional Objectives) คือสิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ได้มีทักษะและความสามารถหลังจากที่ได้เรียนรู้เนื้อหาที่กำหนดไว้

ยุทธศาสตร์การเรียนการสอน (Instructional Strategies) เป็นวิธีการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมและมีหลักเกณฑ์เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้

การประเมินผล (ก)

Evaluation) หมายถึง การประเมินผลการเรียนรู้เพื่อใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอน

วัสดุหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน (Curriculum Materials and Instructional Media) คือ เอกสารสิ่งพิมพ์ แผ่นฟิล์ม แถบวีดิทัศน์ ฯลฯ และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ รวมทั้งอุปกรณ์ โสตทัศนศึกษา เทคโนโลยีการศึกษาและอื่น ๆ ที่ช่วยส่งเสริมคุณภาพและประสิทธิภาพการเรียนการสอน

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2542 : 64) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญของหลักสูตร คือ หลักการ จุดหมาย โครงสร้าง แนวดำเนินการและการวัดและประเมินผล เนื่องจากหลักสูตรเป็นเพียงทฤษฎีกว้าง ๆ มิได้ระบุนรายละเอียดของการปฏิบัติ จึงจำเป็นต้องแปลงหลักสูตรไปสู่การสอนด้วยการวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ โครงสร้างเนื้อหา และแผนการสอน จึงจะสามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนจริงได้ หลักการของหลักสูตร หมายถึง เจตนารมณ์ของรัฐในการจัดการศึกษาในแต่ละระดับที่สัมพันธ์สอดคล้องกับระดับอื่น อันจะทำให้เห็นแนวทางที่ชัดเจนในการกำหนดจุดหมาย โครงสร้างและแนวดำเนินการของหลักสูตร

4. ระดับของหลักสูตร

หลักสูตรมีหลายระดับ ได้แก่

หลักสูตรระดับชาติ หรือหลักสูตรแม่บท เป็นหลักสูตรแกนที่เขียนไว้กว้างและบรรจุมสาระที่จำเป็นที่ทุกคนในประเทศต้องเรียนรู้เหมือนกัน

หลักสูตรระดับท้องถิ่น เป็นหลักสูตรที่เหมาะสมกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนนั้น สาระการเรียนรู้จะสอดคล้องสัมพันธ์กับท้องถิ่น

หลักสูตรระดับสถานศึกษา เป็นหลักสูตรที่สถานศึกษาจัดทำขึ้นเพื่อนำไปใช้จริง โดยนำหลักสูตรแม่บทมาปรับให้เป็นหลักสูตรสถานศึกษา รวมทั้งการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษานั้นเอง เช่น หลักสูตรท้องถิ่นที่ทำเพื่อใช้ในสถานศึกษา

หลักสูตรระดับห้องเรียน เป็นหลักสูตรที่สำคัญที่สุด ผู้ที่เป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรระดับนี้ ได้แก่ ครู ซึ่งจะนำหลักสูตรระดับชาติ ระดับท้องถิ่น และ

หลักสูตรศึกษามาพิจารณาปรับใช้ให้เหมาะสม เพื่อให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่กำหนดไว้

ปรากฏการณ์ของหลักสูตร

หลักสูตรหลักหรือหลักสูตรที่เป็นทางการ รายละเอียดของหลักสูตรมีการอธิบายไว้เป็นลายลักษณ์อักษรในเอกสารที่เป็นทางการ

หลักสูตรเชิงปฏิบัติ เป็นหลักสูตรที่นำไปใช้อย่างเป็นทางการทั้งด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการทดสอบ

หลักสูตรแฝง เป็นเรื่องเกี่ยวกับค่านิยม และบรรทัดฐานของแต่ละสถานศึกษาไม่ได้รับการเปิดเผยโดยครูหรือนุเคราะห์ของโรงเรียน

หลักสูตรสูญ เป็นวิชาสำคัญที่ไม่ถูกนำมาสอน

หลักสูตรเกิน เป็นประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีการวางแผนมาก่อนและอยู่นอกเหนือหลักสูตรหลักหรือหลักสูตรที่เป็นทางการ

สรุปได้ว่าทั้ง 5 หลักสูตรมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการศึกษาของนักเรียนอย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับหลักสูตรของสถานศึกษา ณ ปัจจุบันว่าสิ่งใดมีความสำคัญมากที่สุดจำเป็นต้องถามคำถามกับตัวเองอย่างต่อเนื่องว่า นอกจากหลักสูตรหลักแล้วหลักสูตรอื่นอีก 4 หลักสูตร ส่งผลกระทบอย่างไรต่อหลักสูตรหลักจะเกิดอะไรขึ้นกับหลักสูตรหลักเมื่อมีการนำเอาหลักสูตรแฝงและหลักสูตรเกินมาใช้ในโรงเรียน จะเป็นที่สนใจของครูและผู้บริหารราวกับเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรหลักของสถานศึกษาหรือจะถูกผลักดันออกไปเช่นเดียวกับหลักสูตรสูญหรือไม่ มันจะเปราะบางแค่ไหนเมื่อเปรียบเทียบกับหลักสูตรเชิงปฏิบัติการที่ตอนเริ่มต้น มีการรับรองโดยครูและนักเรียนจะสูญเสียความสำคัญหรือไม่ตามกระแสของการรับรอง

แนวคิดเกี่ยวกับหลักสูตรแฝง (Hidden Curriculum Monitoring)

1. ความหมายของหลักสูตรแฝง

คำว่า Hidden Curriculum ถูกกำหนดขึ้นโดย Jackson (ทวิชชัย ชัยจิรนาथाกุล. 2545 : 21) นอกจากนี้มีคำอื่น ๆ ใช้แทนคำว่า Hidden Curriculum เช่น Good lad ใช้คำว่า

Implicit Curriculum (Goodlad, 1984 : 68) และ Saylor & Alexander (1974 : 393-405) ใช้คำว่า Unstudied Curriculum (Saylor & Alexander, 1974 : 393-405) และมีคำอื่น ๆ อีก ได้แก่ The Collateral Curriculum The Unstudied Curriculum, The Coverts Curriculum, The Latent Curriculum, The Silent Curriculum และ The by Product of Schooling

คำนิยามของ Hidden Curriculum คำว่า “Hidden Curriculum” หรือแปลเป็นคำในภาษาไทยว่า หลักสูตรแฝง ถูกกำหนดขึ้นโดย แจ็คสัน (Jackson) นอกจากคำว่า “Hidden Curriculum” แล้วยังมีนักพัฒนาหลักสูตรบางท่านพอใจที่จะใช้คำอื่น ๆ แทนคำว่า “Hidden Curriculum” (ธวัชชัย ชัยจิรฉายากุล, 2545 : 21) เช่น กู๊ดแลน (Goodlad, 1984 : 68) ใช้คำว่า implicit curriculum และเซเลอร์กับอเล็กซานเดอร์ (Saylor & Alexander, 1974 : 393-405) ใช้คำว่า unstudied curriculum และมีคำอื่น ๆ อีก ได้แก่ “the collateral curriculum” “the unstudied curriculum” “the covert curriculum” “the latent curriculum” “the silent curriculum” “the by-product of schooling” และ “what schooling does to people” อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าจะมีการใช้คำเรียกหลักสูตรชนิดนี้ที่แตกต่างกันแต่หากพิจารณาจากความหมายหรือคำนิยามของผู้ใช้ก็จะเห็นว่าต่างก็มีความหมายใกล้เคียงกัน หรือถือได้ว่าเป็นความหมายที่มีนัยเดียวกันคือเป็นหลักสูตรที่แฝงซ่อนเร้น ไม่เปิดเผย และไม่ได้มุ่งศึกษาโดยตรง เพราะถือว่าเป็นหลักสูตรที่ไม่เป็นทางการ (Unofficial Curriculum) แต่ถูกสอนโดยไม่ได้ตั้งใจ จะเห็นได้จากคำนิยามของหลักสูตรแฝงที่นิยามโดยนักการศึกษาหรือนักหลักสูตรทั้งหลายดังต่อไปนี้

ชูกัวเรนสกี (Schugurensky, 2002 : 2-6) หลักสูตรแฝงที่ถูกสอนนอกเหนือจากที่กำหนดไว้ในหลักสูตร นอกเหนือจากนั้นเนื้อหาสาระเฉพาะในรายวิชาเป็นสิ่งที่ถูกสอนผ่านสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน บรรยากาศในห้องเรียน และสภาพการจัดวัสดุอุปกรณ์เครื่องตกแต่งวิธีการของศาสตร์การสอน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน นักเรียนกับนักเรียน และกระบวนการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่ไม่ปรากฏชัดที่เกิดขึ้นบางครั้งหลักสูตรแฝงก็สอดคล้องกับหลักสูตรทางการแต่บางครั้งก็ไม่สอดคล้องกัน ยกตัวอย่าง เช่น หลักสูตรทางการมุ่งส่งเสริมความเข้าใจและค่านิยมด้านประชาธิปไตย แต่ถ้าครู หรือบรรยากาศโรงเรียน ใช้วิธีการควบคุมและการใช้อำนาจสูง บทเรียนประชาธิปไตยก็就会被บิดเบือนไป ในทำนองเดียวกัน เนื้อหาหลักสูตรอาจให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมและการสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แต่ถ้าการสอนยังให้ความสำคัญต่อการสอนผ่านการบรรยายก็จะทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างเนื้อหาสาระและวิธีการเกิดขึ้น หลักสูตรทางการอาจมุ่งปลูกฝังความเป็นประชาธิปไตยด้านความ

เสมอภาคของบุคคล แต่อาจไม่ได้ผลดีในการปฏิบัติครูต่อผู้เรียนที่แตกต่างกันตามชนชั้น เชื้อชาติ หรือเพศ และถ้าครูมีความคาดหวังเกี่ยวกับสัมฤทธิ์ผลของผู้เรียนที่ต่างกัน แม้ว่าหลักสูตรแฝงมีแนวโน้มที่จะทำให้เกิดผลด้านลบ (เช่น ทำให้เกิดความไม่เสมอภาค และการได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างกัน แต่มันก็สามารถที่จะทำให้เกิดผลด้านบวกได้ เช่นกัน เช่น สนับสนุนประชาธิปไตย ความอดทน และแม้แต่การเพิ่มศักยภาพแก่ผู้เรียน ตัวอย่างเช่น การจัดสภาพบรรยากาศในชั้นเรียนที่เป็นประชาธิปไตยและวิธีการปลูกฝังเชิงประจักษ์ในลักษณะการเป็นกิจวัตรประจำวันสามารถให้เกิดจิตสำนึกประชาธิปไตยและค่านิยมประชาธิปไตยได้ดีกว่าการเรียนรู้ด้วยการจำหลักการของประชาธิปไตย

แอนเดอร์สัน (Anderson, 2001 : 28-35) กว่า 50 ปีที่ผ่านมาที่นักการศึกษาได้ให้ความสนใจอย่างมากต่อหลักสูตรแฝง และมีการใช้คำว่า หลักสูตรแฝงนี้ใน 3 ขอบเขตความหมาย ได้แก่ เป็นชนิดการสั่งสอนให้ซึมซาบในสิ่งที่เป็นการพยายามของกลุ่มคนที่มีอำนาจที่จะรักษาสถานะของตนเอง โดยแอบแฝงไว้ด้วยกันกับหลักสูตรที่เป็นทางการ เป็นอิทธิพลที่แฝงอยู่จากการจัดองค์การของสถานศึกษาเป็นกฎเกณฑ์ที่ไม่ระบุไว้ที่จำเป็นสำหรับการแข่งขันสู่ความสำเร็จของการศึกษาในระบบ

บาลเลนไทน์และสแปด (Ballantine and Spade, 2001 : 131) อธิบายคำว่า hidden curriculum ไว้ว่า “ เป็นสิ่งที่ต้องใจแฝงเร้นที่พบอยู่ในทุกสถานการณ์การเรียนรู้ซึ่งนักเรียนจะต้องค้นหาให้เจอและใช้หรือกระทำตามนั้นเพื่อให้สามารถบรรลุความสำเร็จตามเป้าหมาย”

จินเบอร์ก และคลิฟท์ (Ginsburg & Clift, 1990 : 450-465) หลักสูตรแฝงเป็นหลักสูตรที่สถาบันหรือวิทยาลัยไม่ได้กำหนด เป็นผลที่ตามมาที่สำคัญที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบผ่านการจัดการเรียนการสอน เป้าหมายการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นไม่ได้ถูกระบุเป็นวัตถุประสงค์ในชั้นใดชั้นหนึ่ง

มีเลส เบนดา สมิธ Myles Brenda Smith (2001 : 279-86) หลักสูตรแฝง รวมถึง ทักษะต่าง ๆ การกระทำต่าง ๆ แบบนิยมการแต่งกาย และอื่น ๆ ที่คนส่วนใหญ่รู้และสืบทอดต่อกันมา ทุกโรงเรียนทุกสังคมจะมีหลักสูตรแฝง

โอลิวา Oliva (2001 : 529) หลักสูตรแฝง เกี่ยวข้องกับบรรยากาศโรงเรียน ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคลและระหว่างกลุ่ม ค่านิยมและทัศนคติทั้งฝ่ายผู้เรียนและผู้สอน การควบคุมความประพฤติผู้เรียน ความคาดหวังที่ไม่พูดออกมา และรหัสของวามประพฤติที่เขียนออกมาไม่ได้

แกรททอน, เอแลน เอ. Glatthorn Allan (1999 : 26-34) หลักสูตรแฝงเป็นหลักสูตรที่เกิดขึ้นโดยไม่ตั้งใจ สิ่งที่นักเรียนเรียนรู้จากวัฒนธรรมและบรรยากาศของโรงเรียน รวมถึงเกี่ยวกับนโยบายและแนวปฏิบัติต่าง ๆ นอกจากนี้ยังรวมถึงการใช้เวลา การจัดสรรเนื้อหา การให้ทุนสนับสนุนสำหรับโปรแกรมและกิจกรรมต่าง ๆ และนโยบายและแนวปฏิบัติของศาสตราจารย์ ตัวอย่างหนึ่งของหลักสูตรแฝงเช่น กรณีที่โรงเรียนประถมศึกษาแห่งหนึ่งจัดสรรเวลาแต่ละสัปดาห์ 450 นาที สำหรับการอ่าน และ 45 นาทีสำหรับการเรียนศิลปศึกษาดังนั้นสาระแฝงที่เกิดขึ้นเป็นหลักสูตรแฝงก็คือการเรียนศิลปศึกษาไม่มีความสำคัญ

เฮนส์ และฮิวเวอร์ Henze และ Hauser (1999 : www.online) ได้ให้นิยามของคำว่าหลักสูตรแฝง (Hidden Curriculum) ว่า “เป็นบทเรียนที่นักเรียนเรียนรู้ทางอ้อมผ่านกระบวนการต่าง ๆ ในห้องเรียน (Classroom Procedures) การจัดองค์กร (Organization) การมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) และนโยบาย (Policies)

อริอัน สเกลตัน Alan Skelton (1997 : 12-17) หลักสูตรแฝงเป็นกลุ่มของข้อมูลที่แฝงที่สัมพันธ์กับความรู้ ค่านิยม บรรทัดฐานของพฤติกรรมและทัศนคติต่าง ๆ ที่ผู้เรียนเกิดประสบการณ์ผ่านกระบวนการทางการศึกษา

เคลเลอร์, สตีเวน อี Keller, Steven E. (1997 : 4-7) หลักสูตรแฝงเป็นกลุ่มของพฤติกรรม ทัศนคติและค่านิยมที่เป็นผลจากการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการในโรงเรียน มันอาจรวมไปถึงสิ่งที่เป็นความละเอียดของหลักสูตรทางการ เช่น สาระสำคัญเกี่ยวกับชีวิตจากผู้บริหาร ครู กิจวัตรประจำในชั้นเรียน และนโยบายของโรงเรียน สาระเหล่านี้เป็นองค์ประกอบที่ซ่อนอยู่ในหลักสูตรเพราะว่าไม่สามารถระบุอย่างเป็นทางการ

พอร์ทเทลลี Portelli (1993 : 345) ได้จัดกลุ่มความหมายของ Hidden Curriculum ออกเป็น กลุ่มหลัก ๆ ได้แก่ เป็นความคาดหวังที่ไม่เป็นทางการหรือสาระที่แฝงเร้นอยู่จากสาระที่ให้โดยตรง (as the Unofficial Expectations, or Implicit but expected message) เป็นผลการเรียนรู้หรือสาระที่เกิดขึ้นโดยไม่ตั้งใจ (As Unintended Learning Outcomes or message) เป็นสาระที่แฝงเร้นที่เกิดขึ้นภายใต้โครงสร้างต่าง ๆ ของระบบโรงเรียน (As Implicit Message from the structure of schooling) เป็นหลักสูตรแฝงที่เกิดหรือสร้างขึ้นโดยนักเรียน (The Hidden Curriculum as Created by the Students)

ลองสทรีท และเชน (Longstreet and Shane. 1993 : 46) หลักสูตรแฝง เป็นชนิดของการเรียนรู้ที่เด็กได้รับจากธรรมชาติและการจัดองค์กรของโรงเรียนรัฐ เช่น การจัดชั้นเรียน การจัดการเรียน บรรยากาศและข้อกำหนดในชั้นเรียน การแข่งขันเพื่อไ้ระดับ

คะแนนที่สูง เป็นต้น นอกจากนี้ยังรวมไปถึงการเรียนรู้ที่เด็กได้รับจากพฤติกรรมและทัศนคติของครูและผู้บริหารโรงเรียน หลักสูตรแฝงเป็นได้ทั้งทางด้านบวกและด้านลบ (Positive or Negative Message) ซึ่งขึ้นอยู่กับมุมมองของผู้เรียนหรือผู้สังเกต

ฮาราลัมบอส (Haralambos. 1991 : www.online) หลักสูตรแฝงประกอบไปด้วยสิ่งต่าง ๆ ที่ผู้เรียนเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จากการเข้าเรียนในโรงเรียนมากกว่าสิ่งที่กำหนดเป็นวัตถุประสงค์ทางการศึกษาของสถาบัน

มิแกน (Meighan. 1981 : www.online) หลักสูตรแฝงประกอบไปด้วยสิ่งต่าง ๆ ที่ผู้เรียนเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จากการเข้าเรียนในโรงเรียนมากกว่าสิ่งที่กำหนดเป็นวัตถุประสงค์ทางการศึกษาของสถาบัน

ลีไวน์ (Levine. 1978 : 526) ระบุว่า Hidden Curriculum ประกอบด้วยการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นอย่างไม่เป็นทางการและบางครั้งเป็นสิ่งที่ผู้เรียนได้รับโดยไม่ได้ตั้งใจหรือเจตนาจากการมีปฏิสัมพันธ์แล้วกระทำตาม นักเรียนด้วยกัน รวมถึงคณาจารย์ และเรียนรู้จากกฎเกณฑ์ (Rules) และประเพณีปฏิบัติดั้งเดิมของสถาบัน (Traditions of the Institution)

แจคสัน (Jackson. 1968 : 36) หลักสูตรแฝง หมายถึง หนทางหรือวิถีทางการเรียนรู้ที่จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถยอมรับกับคำปฏิเสธและการยับยั้งชั่งใจในสิ่งที่เป็นความต้องการและปรารถนา ผู้เรียนจะประสบความสำเร็จหรือไม่ภายในระบบการศึกษาที่จัดขึ้น พวกเขาต้องเรียนรู้วิธีการเรียนรู้ นั่นหมายความว่าพวกเขาต้องเรียนรู้ไม่เพียงแต่เพื่อที่จะเผชิญกับกฎเกณฑ์ที่เป็นทางการแต่จะต้องรวมถึงกฎเกณฑ์ที่เป็นทางการแต่จะต้องรวมถึงกฎเกณฑ์ที่ไม่เป็นทางการด้วยเช่นกันเช่นความเชื่อและทัศนคติทั้งหลายซึ่งถูกปลูกฝังลงรากลึกผ่านกระบวนการทางสังคม

ธวัชชัย ชัยจิรฉายากุล (2545 : 21) หลักสูตรแฝงเป็นหลักสูตรที่ไม่ได้กำหนดแผนการเรียนรู้เอาไว้ล่วงหน้าและเป็นประสบการณ์การเรียนรู้ที่โรงเรียนไม่ได้ตั้งใจจะจัดให้จากนิยามนี้สามารถอธิบายเพิ่มเติมเพื่อให้เข้าใจดีขึ้น โดยตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมดังนี้ในทางเปิดเผยโรงเรียนสอนคณิตศาสตร์และจัดให้เด็กชายหญิงเรียนรู้ การอ่าน การเขียน การสะกดคำและอื่น ๆ แต่โรงเรียนได้สอนหลายสิ่งหลายอย่างโดยไม่ได้ตั้งใจจากการสอนตามหลักสูตรปกติในรูปของกฎเกณฑ์ที่กำหนดขึ้นมา และเรียนรู้จากสภาพการณ์และเงื่อนไขเชิงสังคมและเชิงกายภาพที่โรงเรียนจัดให้ เป็นต้นว่า สอนนักเรียนให้ทำงานตามลำพังในเชิงของการแข่งขัน หรือให้นักเรียนทำงานด้วยกันเป็นกลุ่ม สอนให้นักเรียนเป็นผู้กระทำหรือเป็นผู้ถูกกระทำให้รู้จักพอใจเกี่ยวกับข้อเท็จจริงพื้น ๆ หรือให้เกิดความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งและอื่น ๆ สรุป

สั้น ๆ และตรงประเด็นก็คือ ครูหรือโรงเรียนสอนค่านิยมให้แก่เด็กอย่างแอบแฝงหรือโดยไม่ได้ตั้งใจ

จากความหมายของหลักสูตรแฝงดังกล่าวสรุปได้ว่า หลักสูตรแฝงคือสิ่งที่แฝงเร้นอยู่คู่กับหลักสูตรหลักหรือหลักสูตรเป็นทางการ ไม่ได้มีการบัญญัติไว้ในหลักสูตรอย่างเป็นทางการ แต่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียน

2. ความสำคัญของหลักสูตรแฝง

เนื่องจากหลักสูตรแฝงเป็นหลักสูตรที่แฝงเร้น ไม่เปิดเผย และไม่ได้มุ่งศึกษาโดยตรง เป็นหลักสูตรที่ไม่เป็นทางการ (Uofficial Curriculum) แต่ถูกสอนโดยไม่ได้ตั้งใจ และมีการยอมรับว่าหลักสูตรแฝงมีอยู่ในทุกโรงเรียน สไนเดอร์ Snyder (1970 ; อ้างถึงใน รัชชชัย ชัยจิรฉายากุล, 2545 : 21) ได้ยืนยันความจริงข้อนี้ว่า ไม่มีสถานศึกษาใดเลย ไม่ว่าจะโรงเรียนอนุบาล โรงเรียนมัธยมศึกษา หรือมหาวิทยาลัยที่ไม่มีหลักสูตรแฝงปรากฏอยู่ และเขาได้แสดงความเชื่อต่อไปว่าหลักสูตรแฝงมีอิทธิพลต่อการปรับตัวของนักเรียนและอาจารย์มากกว่าหลักสูตรปกติ

เช่นเดียวกับ Posner (1992 : 11) ซึ่งให้ความสำคัญของหลักสูตรแฝงโดยกล่าวว่าหลักสูตรแฝงเป็นหลักสูตรที่บุคลากรในโรงเรียนอาจไม่ได้รับรู้อย่างเป็นทางการ แต่มีอิทธิพลโดยตรงต่อนักเรียนอย่างลุ่มลึกและยาวนานมากกว่าหลักสูตรที่เป็นทางการของโรงเรียน และ Posner (1992 : 131) ยังให้ทัศนะต่อไปว่าการที่โรงเรียนในฐานะสถาบันสถานหนึ่ง ได้ให้ความสำคัญต่อการใช้อิทธิพลในการผลักดันให้เกิดการบรรลุวัตถุประสงค์ทั้งหลายนั้น อาจทำให้ได้วัตถุประสงค์ที่เบี่ยงเบนออกไปเป็นผลในทางอ้อมมากกว่า เมื่อเราพุ่งความสนใจมาที่วัตถุประสงค์ของหลักสูตรที่เป็นทางการ พวกเราจะสูญเสียหรือละเลยที่จะทำความเข้าใจในข้อเท็จจริงที่ว่าหลักสูตรแฝงของโรงเรียนอาจมีผลกระทบที่ลึกซึ้งและคงทนกับผู้เรียนมากกว่าหลักสูตรทางการ

แทนเนอร์และแทนเนอร์ (Tanner & Tanner. 1995 : 158) เชื่อว่าหลักสูตรแฝงมีพลังแห่งผลที่ยาวนานหรือคงทนกว่าหลักสูตรที่ถูกกำหนดขึ้นอย่างตั้งใจ (Intended Curriculum) โดยเขาได้อ้างถึง Astin (Tanner & Tanner. 1995 : 177) ที่ได้กล่าวถึงพลังของหลักสูตรแฝง หรือสิ่งที่อาจเรียกว่าเป็นหลักสูตรข้างเคียงที่มีอยู่ในการพัฒนาทางการศึกษา จากข้อสรุปจากข้อค้นพบจากงานของเขาที่เห็นว่าเป็นที่แน่ชัดแล้วว่าคณาจารย์ (Faculty) มีความต้องการที่จำเป็นและจะต้องหันกลับไปทบทวน (Rethink) วิธีการทางด้านหลักสูตรของพวกเขา (Their Approach to Curriculum) ที่มักจะเน้นที่ชุดเนื้อหาตามสาขาวิชาเฉพาะของ

ตนจนมากเกินไป โดยการกลับมาองที่ความคุ้มค่าที่มากกว่าของผลลัพธ์การเรียนรู้ด้วยการเน้นที่ศาสตร์การสอน (Pedagogy) สัมพันธภาพระหว่างบุคคลและบริบทแวดล้อมของชีวิตที่เป็นอยู่ในวิทยาลัย (College Life) ถ้าหลักสูตรแฝง (Hidden Curriculum) หรือหลักสูตรข้างเคียง (Collateral Curriculum) เป็นแรงขับให้เกิดอิทธิพลที่ทรงพลังต่อการพัฒนาทางด้านการศึกษานักเรียน ในวิทยาลัยแล้วย่อมเชื่อมั่นได้ว่ามีอิทธิพลไม่น้อยก็เท่าเทียมกันในกลุ่มเยาวชนที่ศึกษาในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา จากจุดนี้จะเห็นว่ากิจกรรมต่าง ๆ นอกห้องเรียน (Extra Class Activities) ไม่สามารถที่จะคำนึงถึงว่าเป็นเพียงแค่สิ่งที่อยู่นอกหลักสูตร (Extra Curriculum) เท่านั้น เพราะสิ่งเหล่านี้จะมีผลอย่างมากต่อการพัฒนาทางด้านการศึกษา

นอกจากนี้แทนเนอร์และแทนเนอร์ (Tanner & Tanner, 1995 : 183-186) ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า การมุ่งเน้นเฉพาะข้อมูล (Information) และทักษะ (Skills) ที่จะถูกเรียนรู้ผ่านชุดรายวิชาที่ต้องเรียนอย่างเป็นทางการ ครูส่วนใหญ่มักจะละเลยความสำคัญของการเรียนรู้ที่เป็นผลพลอยได้ นักเรียนที่ได้รับผลการเรียนในระดับ A ในวิชาวรรณคดี แต่ถ้าพวกเขาเรียนรู้ที่จะไม่ชอบการได้เกรดที่ดีในวิชานี้จะเป็นที่สงสัยว่าพวกเขาจะเกิดแรงจูงใจที่จะอ่านวิชาวรรณคดีด้วยตัวของเขาเองหรือไม่ ในกรณีเช่นนี้การเรียนรู้ที่เป็นผลพลอยได้จะมีผลกระทบที่ทรงพลังและยั่งยืนต่อพฤติกรรมทั้งในปัจจุบันและอนาคตมากกว่าการเรียนรู้ในรายวิชานั้น ๆ โดยแท้ที่จริงแล้วข้อมูลเท็จจริงที่ได้เรียนรู้ในโรงเรียนมักจะถูกลืมหลังจากการทดสอบได้ไม่นาน ในขณะที่การเรียนรู้ที่เป็นผลพลอยได้ซึ่งเกี่ยวข้องกับทัศนคติด้านต่าง ๆ (Attitudes) ความซาบซึ้ง (Appreciations) และค่านิยมทั้งหลายมักจะมี ความคงทนในตัวผู้เรียนมากกว่าเขาได้อ้างถึงข้อเท็จจริงของ Dewey ผู้ซึ่งยังคงเน้นที่วิธีการที่ การเรียนรู้ที่เป็นผลพลอยได้ที่ก่อให้เกิดทัศนคติที่ถาวร การชอบและไม่ชอบ การกระทำบางครั้งและการกระทำบ่อยครั้งเป็น สิ่งที่มีความสำคัญมากกว่าการเรียนรู้บทเรียนการสะกดคำหรือบทเรียนวิชา ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และที่ว่า ทัศนคติที่สำคัญที่สุดที่จะได้รับคือความต้องการหรือปรารถนาที่จะเรียนรู้ ถ้าหลักสูตรมีความอ่อนด้อยที่จะกระตุ้นให้เกิดจุดนี้ได้ ก็ยากที่จะบรรลุสู่ความเป็นจริงได้เขาเสนอว่าหลักสูตรข้างเคียงต้องไม่ถูกมองว่าเป็นบางสิ่งบางอย่างที่อยู่นอกหลักสูตรหรือเป็นเพียงแค่ผลลัพธ์ของหลักสูตรที่เกิดขึ้นกะทันหันและโดยไม่ได้ตั้งใจเท่านั้น การเรียนรู้ที่เป็นผลพลอยได้ที่พึงประสงค์จะเป็นสิ่งที่มีความเหมาะสมหรือสมควรที่จะเกิดขึ้นได้มากกว่าถ้าหากได้มีการบูรณาการเอาผลลัพธ์การเรียนรู้ที่เป็นผลพลอยได้นี้เป็นส่วนหนึ่งในแผนและแนวทางการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เป็นส่วนประกอบหลักสูตรในทำนองเดียว

กันกิจกรรมต่าง ๆ นอกชั้นเรียนต้องไม่ถูกมองว่าเป็นสิ่งที่ยื่นออกเหนือหลักสูตร ดังที่ได้มีการอภิปรายมาแล้วกว่ากิจกรรมต่าง ๆ ดังกล่าวสามารถส่งผลกระทบต่อผู้เรียนหากหลักสูตรที่สร้างขึ้นได้เชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้กับสิ่งที่ต้องเรียนรู้อย่างเป็นทางการก็จะเพิ่มความเป็นไปได้ที่จะทำให้สามารถบรรลุผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของหลักสูตรได้เป็นอย่างมาก จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าหลักสูตรข้างเคียงเป็นการเรียนรู้ที่จะเข้าใจ เห็นคุณค่า และสนุกกับคณิตศาสตร์ (หรือ Shakespeare) หรือการเรียนรู้ที่จะไม่ชอบคณิตศาสตร์ (หรือ Shakespeare) จึงเป็นที่ชัดเจนว่าแก่นักการศึกษาได้ตระหนักในจุดนี้พวกเขาจะเห็นความต้องการจำเป็นที่จะต้องตระหนักอย่างมากในการพัฒนาและการประเมินหลักสูตร พวกเขาจะต้องไม่ละเลยหลักสูตรแฝง แต่จะต้องตระหนักถึงการเรียนรู้ประเภทนี้

กาด์ธอร์น ออลาน (Glatthorn Allan A. 1999 : 26-34) เป็นอีกบุคคลหนึ่งที่ยืนยันว่าหลักสูตรแฝงมีผลกระทบที่ตรงต่อผู้เรียน ทุก ๆ วัน นักเรียนจะได้สัมผัสมัน คณะจารย์ ควรจะทำงานร่วมกันเพื่อเปิดเผยหลักสูตรแฝง พวกเขาควรที่จะระบอบุคประกอบเกี่ยวกับหลักสูตรแฝงที่เป็นบทเรียนส่งผ่านที่มีความตรงข้ามกับสิ่งที่ตั้งใจสอนของหลักสูตร ต่อมาควรที่จะปรับหลักสูตรแฝงเพื่อที่จะทำให้มั่นใจได้ว่าสามารถที่จะไปสู่สาระที่ตั้งใจสอน

แอนเนต เฮมมิง (Annette Hemmings. 1999 ; อ้างถึงใน Barz Jonathan M. 2001 : 244-6) ใช้เวลา 2 ปี เพื่อศึกษาหลักสูตรแฝงที่เกิดขึ้นบนทางเดินเชื่อมต่อระหว่างอาคารหรือภายในอาคาร บทเรียนด้านสังคมและค่านิยมที่ถูกส่งผ่านถ่ายทอดโดยการใช้ชีวิตบนทางเดินเชื่อมต่อระหว่างอาคารหรือภายในอาคารของโรงเรียนมัธยมปลายที่อยู่ในเมืองสองแห่ง เธอสรุปว่า “สิ่งที่ได้จากการสังเกตและสิ่งที่ผู้ช่วยวิจัยได้กล่าวถึง ทำให้หมดข้อสงสัยว่า บทเรียนด้านสังคมของหลักสูตรแฝงที่เกิดขึ้นบนทางเดินเชื่อมต่อระหว่างอาคารหรือภายในอาคารมีผลกระทบอย่างลึกซึ้งต่อผู้เรียน

โอลิวา (Oliva. 2001 : 515) เชื่อว่าทัศนคติและค่านิยมจำนวนมากที่ได้รับอิทธิพลจากบุคคลที่สำคัญของพวกเขา ได้แก่ พ่อแม่ ครู เพื่อนสนิท ครู ผู้ฝึก ตัวแบบ และบุคคลอื่นที่พวกเขายอมรับนับถือ

เฮนรี่ (Henry. 1995 ; อ้างถึงใน Wren David J. 1999 : 596) เชื่อว่าการปฏิสัมพันธ์ของครู ผู้บริหาร โรงเรียนกับนักเรียน สามารถที่จะปรับทัศนคติและความคิดของนักเรียนได้

เวร์น เดวิด เจ (Wren david J. 1999 : 593-6) กล่าวว่า โดยปกติ เมื่อนักการศึกษากล่าวถึงหลักสูตร โรงเรียน มักจะชัดเจนในใจว่าเป็นจุดมุ่งหมายที่หลากหลายของรายวิชา

ที่มีการวางแผนไว้อย่างดีและตั้งใจ ในทางตรงข้ามกับหลักสูตรที่มุ่งทางการสอน นักเรียนได้ประสบการณ์ผ่าน “หลักสูตรที่ไม่ได้เขียนไว้” ที่มีลักษณะที่ไม่เป็นทางการและไม่ได้เป็นทางการวางแผนมาก่อน ในความเป็นจริง นักเรียนทุกคนต้องเรียนรู้โปรแกรมเฉพาะเพื่อฝึกฝนบรรทัดฐานทางสังคมเพื่อที่จะสามารถทำหน้าที่หรือแสดงบทบาทได้อย่างมีประสิทธิภาพในฐานะสมาชิกในสังคมเล็ก ๆ โรงเรียนและในที่สุดในฐานะการเป็นพลเมืองของสังคมชาติต่อไป การทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรแฝงมากขึ้นจะช่วยให้พวกเขาบรรลุผลตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพในยุคศตวรรษที่ 21

ธวัชชัย ชัยจิรฉายากุล (2545 : 22) ได้กล่าวถึงอิทธิพลของหลักสูตรแฝงกับพฤติกรรมการเรียนรู้ด้านจิตพิสัยว่า โดยทั่วไปโรงเรียนจะประสบความสำเร็จมากในการสอนให้เกิดการเรียนรู้ทางด้านพุทธพิสัยและทักษะพิสัย ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีการสอนและการประเมินผลที่จัดให้เกิดความสอดคล้องกันได้ง่ายและกระทำได้ง่าย แต่โรงเรียนจะมีปัญหาในการสอนนักเรียนให้เกิดการเรียนรู้ทางด้านจิตพิสัยซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับจิต อารมณ์ และการกระทำที่สอดคล้องกัน กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เป็นเรื่องของการสอน เจตคติ ค่านิยม และความประพฤติที่พึงประสงค์ เพราะสิ่งเหล่านี้ไม่สามารถดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้โดยการบรรยายหรือการใช้คำพูดสั่งสอน เพราะโดยธรรมชาติและหลักข้อเท็จจริง เด็กจะเรียนรู้สิ่งเหล่านี้จากตัวอย่างและการกระทำของผู้ใหญ่และผู้ที่อยู่ใกล้ชิดมากกว่า

ซิลเบอร์แมน (Silberman, 1970 : 9) ได้ยืนยันความจริงในข้อนี้ว่าสิ่งที่นักเรียนศึกษาจะต้องตระหนักให้มากที่สุดก็คือ วิธีการที่เขาสอนและการกระทำของพวกเขามีความสำคัญมากกว่าสิ่งที่เขาสอน นั่นก็คือว่าวิถีทางที่เรากะทำกับสิ่งต่าง ๆ จะสร้างค่านิยมได้ตรงกว่าและมีประสิทธิผลมากกว่าการที่เราได้สอนหรือพูดคุยกับเขาโดยตรง การปฏิบัติการในเชิงการบริหารที่มีลักษณะเฉพาะ ประเภทการเลื่อนขั้นโดยอัตโนมัติ การแบ่งกลุ่มนักเรียนตามความสามารถ การแบ่งแยกผิวพรรณและเชื้อชาติ หรือการสอบแข่งขันเข้าเรียนในระดับอุดมศึกษา จะมีผลต่อหน้าที่พลเมืองมากกว่าการเรียนรู้โดยตรงในหลักสูตรวิชาสังคมศึกษา เด็ก ๆ จะถูกสอนให้เรียนรู้เกี่ยวกับค่านิยม จริยธรรม ศิลธรรม บุคลิกภาพ และความประพฤติทุกวันจากการจัดและดำเนินการของโรงเรียน เช่น วิถีทางที่ครูและพ่อแม่ประพฤติ วิถีทางที่เขาพูดคุยกับเด็กและระหว่างผู้ใหญ่ด้วยกันเอง ชนิดของพฤติกรรมที่พวกเขายอมรับและให้รางวัลและชนิดของพฤติกรรมที่พวกเขาไม่ยอมรับ และมีการลงโทษ มากกว่าการเรียนรู้จากเนื้อหาที่บรรจุไว้ในหลักสูตรปกติ

โคลเบอร์ก (Kohlberg. 1970 : 120) ซึ่งเป็นนักสังคมวิทยาการศึกษาจาก มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ผู้ซึ่งล่วงลับไปแล้ว ได้มีความเชื่อและจุดยืนเดียวกันเกี่ยวกับความสำคัญ และอิทธิพลของหลักสูตรแฝงในรูปของการเรียนรู้ทางสังคม (Socialization) ของนักเรียนเขา มองว่าหลักสูตรแฝงมีลักษณะและธรรมชาติที่จำป็นและเอื้อต่อการพาไปสู่ความเจริญงอกงาม ทางจริยธรรม เพราะในโรงเรียนประกอบไปด้วยผู้คน การยกย่องและอำนาจ

แจ็กสัน (Jackson. 1968 : 36) ได้ศึกษาลักษณะที่สำคัญของห้องเรียนและได้ชี้ให้เห็นถึงธรรมชาติของกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมและความสำคัญของหลักสูตรแฝงว่า ในขณะที่ใช้ชีวิตอยู่ใน โรงเรียน นักเรียนเรียนรู้ที่จะปรับตนเองให้สอดคล้องเจตจำนงของครู แล้วควบคุมการกระทำของตนเองให้เป็นที่ยอมรับ เขาเรียนรู้ที่จะยอมตามและปฏิบัติตาม กฎระเบียบ และกิจวัตรต่าง ๆ ที่ได้กำหนดไว้ เขาเรียนรู้ที่จะอดทนกับความไม่พอใจเล็กน้อย ๆ และยอมรับนโยบายและแผนงานของผู้บริหาร แม้ว่าจะขาดเหตุผลไปบ้างก็ตาม แจ็กสัน (Jackson, 1972 : 80) ถือว่า กฎ ระเบียบ และกิจวัตรประจำวัน เป็น 3 R's (Rule, Regulation, and Routine) ของหลักสูตรแฝง เพราะเป็นสิ่งที่นักเรียนต้องเรียนรู้และปฏิบัติตาม มิฉะนั้นพวกเขาจะไม่สามารถอยู่ในสิ่งแวดล้อมนั้นได้

สตรวต สมิทและเจมส์ สกอต (Stuart Smith and Jame Scott : 1990 ; อ้างถึงใน ลำลี ทองธิว. 2545 : 42-47) พบว่าการที่ครูและบุคลากรอื่น ๆ ในโรงเรียนมีความผูกพันกันกับโรงเรียนในลักษณะของการเป็นสมาชิกในชุมชนโรงเรียนทำให้นักเรียนพลอยรับรู้โรงเรียนในสถานภาพของชุมชนหรือสังคมหนึ่งไปด้วย นั่นคือการทำตัวเป็นแบบอย่างของครู ส่งผลทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมตามไปด้วยในแนวเดียวกัน

รอยัล และโรสซี (Royal and Rossi. 1996 : 395-416) พบว่า นักเรียนในโรงเรียนที่มีบรรยากาศที่สมาชิกทุกกลุ่มมีความสัมพันธ์และผูกพันมีอัตราการออกกลางคันน้อยกว่าและมีความรู้สึกที่ไม่ดีไม่ได้เตรียมพร้อมสำหรับการเรียน ตลอดจนไม่รู้สึกว่ากำลังเรียนหรือทำงานหนักเกินกำลังของตนเอง (Burn out) Wehlage และคณะ (1989 : 49) พบว่า ความผูกพันของบรรดาสมาชิกในโรงเรียนทำให้นักเรียนที่มีปัญหาหรือมีแนวโน้มที่จะเป็นปัญหา มีความรู้สึกว่ามีกลุ่มคนที่คอยดูแลให้กำลังใจและสนับสนุนให้พวกเขาลุกขึ้นต่อสู้กับปัญหาต่าง ๆ ความรู้สึกและบรรยากาศการเป็นสมาชิกคนหนึ่งๆ ของชุมชนที่มีความจริงใจต่อกันเป็นกุญแจสำคัญสำหรับโครงการการศึกษาสำหรับนักเรียนที่มีปัญหา แต่เป็นที่น่าเสียดายว่าโครงการสำหรับนักเรียนที่มีปัญหากลับไปมุ่งเน้นที่การให้ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาและการ

แก้ปัญหามากกว่าการให้กำลังใจและจัดหากลุ่มคนที่สามารถสนับสนุนความพยายามของนักเรียนกลุ่มดังกล่าวอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

อาจสรุปได้ว่าหลักสูตรแฝงมิใช่หลักสูตรที่บัญญัติไว้อย่างเป็นทางการแต่บุคลากรทางการศึกษาต้องตระหนักถึงความสำคัญเพราะหลักสูตรแฝงมีอิทธิพลที่ยาวนาน และคงทนต่อตัวนักเรียน หลักสูตรแฝงยังแฝงเร้นอยู่ภายใต้สังคมนาอบข้างภายในโรงเรียน ครอบครัว ชุมชน ที่นักเรียนต้องสัมผัส และเรียนรู้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

นักทฤษฎีวิเคราะห์ (Critical theorists) ถือว่าหลักสูตรแฝงทำให้เกิดความสนใจ พิษิทธิวิเคราะห์ต่อสิ่งที่ซ่อนแฝงอยู่นั้น แต่มีความเป็นไปได้มากกว่าที่มันจะถูกทำให้ชัดเจนจากที่ไม่มีความตระหนักถึงเงื่อนไขและผลกระทบต่าง ๆ หรือผลที่ไม่ได้ถูกคาดการณ์ไว้ล่วงหน้า การเรียนที่เป็นผลพลอยได้ (Collateral Learning) การมุ่งเน้นเฉพาะข้อมูล (Information) และทักษะ (Skills) ที่จะถูกเรียนรู้ผ่านชุดรายวิชาที่ต้องเรียนอย่างเป็นทางการ ครูส่วนใหญ่ มักจะละเลยความสำคัญของการเรียนรู้ที่เป็นผลพลอยได้ นักเรียนที่ได้รับผลการเรียนในระดับ A ในวิชาวรรณคดี แต่ถ้าพวกเขาเรียนรู้ที่จะไม่ชอบการได้เกรดที่ดีในวิชานี้จะเป็นที่สงสัยว่าพวกเขาจะเกิดแรงจูงใจที่จะอ่านวิชาวรรณคดีนี้ด้วยตัวของเขาเองหรือไม่ ในกรณีเช่นนี้ การเรียนรู้ที่เป็นผลพลอยได้มีผลกระทบที่ทรงพลังและยังยืนต่อพฤติกรรมทั้งในปัจจุบันและอนาคตมากกว่า การเรียนรู้ในรายวิชานั้น ๆ โดยแท้ที่จริงแล้วข้อเท็จจริงที่ได้เรียนรู้ในโรงเรียน มักจะถูกลืม หลังจากการทดสอบได้ไม่นาน ในขณะที่การเรียนรู้ที่เป็นผลพลอยได้ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับทัศนคติด้านต่าง ๆ (Attitudes) ความซาบซึ้ง (Appreciations) และค่านิยมทั้งหลายมัก จะมีความคงทนในตัวผู้เรียนมากกว่า บางทีแนวคิดที่ผิดพลาดยิ่งใหญ่ที่สุดในบรรดาแนวคิดที่ผิดพลาดทั้งหมดคือ แนวคิดที่ว่าบุคคลจะเรียนรู้ในสิ่งที่กำหนดให้ต้องเรียนในขณะเวลานั้น เท่านั้น (Perhaps The Greatest of All Pedagogical Fallacies is The Notion That Person Only The Particular Thing He is Studying At The Time) เป็นข้อสังเกตของ Dewey ผู้ซึ่งยังคงเน้นที่วิธีการที่ “การเรียนรู้ที่เป็นผลพลอยได้ในทางที่เป็นการก่อให้เกิดทัศนคติที่ถาวร การชอบและไม่ชอบ การจะกระทำบางครั้งและการจะกระทำบ่อยครั้งเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมากกว่าการเรียนรู้ที่เรียนการสะกดคำหรือบทเรียนวิชาภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และ Dewey ได้เพิ่มเติมว่า ทัศนคติที่สำคัญที่สุดที่จะได้รับคือความต้องการหรือปรารถนาที่จะเรียนรู้ ถ้าหลักสูตรมีความอ่อนด้อยที่จะกระตุ้นให้เกิดจุดนี้ได้ ก็ยากที่จะบรรลุสู่ความเป็นจริงได้

จากที่กล่าวมาอาจสรุปได้ว่าการดำเนินการ The Eight Year Study ที่ได้ตระหนักถึงหลักสูตรข้างเคียงนี้เป็นอย่างมากจากการได้เน้นให้เห็นผลลัพธ์การเรียนรู้ที่มีความสำคัญ

ซึ่งจะเห็นได้จากการพัฒนาด้านความสนใจ ทักษะคิด ความซาบซึ้ง และความใฝ่รู้ใฝ่เห็นทาง ปัญญาความคิด (Intellectual Curiosity) เครื่องมือเพื่อการประเมินผลที่มีคุณภาพถูกพัฒนาขึ้น เพื่อประเมินผลลัพธ์ต่าง ๆ เหล่านี้ซึ่งเป็นเรื่องที่ทำได้ยากในการประเมินหลักสูตร ในทำนองเดียวกันกิจกรรมต่าง ๆ นอกชั้นเรียนต้องไม่ถูกมองว่าเป็นสิ่งที่อยู่นอกเหนือหลักสูตรกิจกรรมต่าง ๆ ดังกล่าวสามารถส่งผลอันตรงพลังต่อผู้เรียนหากหลักสูตรที่สร้างขึ้นได้เชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้กับสิ่งที่ต้องเรียนรู้อย่างเป็นทางการก็จะเพิ่มความเป็นไปได้ที่จะทำให้สามารถบรรลุผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของหลักสูตรได้

Dreeben ซึ่งให้เห็นว่าสิ่งที่เป็นการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เป็นทางการคือนักเรียนเรียนรู้การยอมรับบรรทัดฐานทางสังคมและเรียนรู้ที่จะปฏิบัติตาม เขาสังเกตว่าระบบทางการของโรงเรียนซึ่งมักจะถูกมองถึงผลกระทบในทางลบจากกลุ่มที่เรียกร้องให้หยุดสิ่งที่จะบั่นทอนความเชื่อมั่นตนเองและการแบ่งชนชั้น ในทัศนะของ Dreeben เขามองว่าการจัดระบบทางการของโรงเรียนมีผลในทางบวกด้วย มันควรจะถูกจดจำด้วยว่าบรรทัดฐานเดียวกันนี้จะสนับสนุนให้เกิดความรู้สึกด้านความอดทน ความยุติธรรม ความเคารพนับถือ และความซื่อสัตย์สุจริต และเป็นความคาดหวังให้พลเมืองได้มีส่วนร่วมในทุกส่วนของสังคมและมีความเท่าเทียมกัน เป็นความคาดหวังของผู้ที่มีอำนาจขณะนี้

มีตัวอย่างที่จะแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของหลักสูตรข้างเคียง (Collateral Curriculum) เมื่อ Shakespeare ถูกเรียนในฐานะวิชาวรรณคดี นักเรียนจำนวนมากเรียนรู้ที่จะไม่ชอบ Shakespeare เมื่อถูกเรียนในฐานะละครและการแสดงบทบาท นักเรียนมีแนวโน้มที่จะชอบเห็นคุณค่าและสนุกกับ Shakespeare มากกว่า และพวกเขาได้เรียนรู้เกี่ยวกับงานของ Shakespeare ในสภาพจริง จากเวที ไม่ใช่จากหน้ากระดาษ

อีกตัวอย่างได้แก่เมื่อนักเรียนเกรด 7 จดจำสูตรต่าง ๆ ที่ใช้ค่าในการแก้ปัญหาการหาพื้นที่ของรูปวงกลม พวกเขาทำการคำนวณผิดพลาดบ่อยครั้ง หลายเดือนต่อมาในการทำข้อสอบวัดผลสัมฤทธิ์ที่เป็นแบบเลือกตอบพวกเขาทำการคำนวณด้วยความยากลำบากเพื่อหาคำตอบของแต่ละข้อโดยปราศจากการรู้ว่าการคำนวณอาจไม่ใช่สิ่งที่จำเป็นภายใต้สภาวะกดดันเกี่ยวกับเวลา พวกเขาทำผิดพลาดมากขึ้นเนื่องจากพวกเขาต้องเสียเวลาในการคำนวณ พวกเขาต้องเร่งรีบที่จะทำข้อต่อไปพร้อมกับความรู้สึกกลัวจะไม่ทันเวลา นักเรียนจำนวนมากที่เรียนรู้วิธีนี้จะเรียนรู้ที่จะไม่ชอบคณิตศาสตร์

ในทางตรงกันข้ามเมื่อนักเรียนค้นพบความหมายของ (และความสำคัญของมันในอดีต) ผ่านการใช้เชือก ไม้บรรทัด และวงกลมทุกขนาดและดำเนินการเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์

ด้วยตนเองจากการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างขนาดต่าง ๆ ของรูปวงกลม พวกเขาเกิดการ เรียนรู้ที่เป็นผลข้างเคียงว่าสูตรคืออะไรและทำไมมันจึงมีความสำคัญมากในการแก้ปัญหาทาง คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ เมื่อมีการทดสอบผลสัมฤทธิ์หลายเดือนต่อมา พวกเขาสามารถที่ จะเลือกคำตอบที่ถูกต้องเกี่ยวกับการหาเส้นรอบวง เส้นผ่าศูนย์กลาง และรัศมีของวงกลม โดย ปราศจากการคำนวณ (หรือถ้าพวกเขาต้องคำนวณบ้าง พวกเขาก็สามารถทำได้ด้วยความมั่นใจ) แต่ผลผลิตที่บอกได้มากที่สุดคือวิชาคณิตศาสตร์เป็นวิชาที่มีความหมายมากและมีทำให้อย่าง มากที่จะเห็นคุณค่าและสนุกกับมันเมื่อได้ใช้วิธีการที่รอบคอบมากกว่าเป็นปกติ

จากที่กล่าวมาอาจสรุปได้ว่า หลักสูตรข้างเคียงเป็นการเรียนรู้ที่จะเข้าใจ เห็นคุณค่า และสนุกกับคณิตศาสตร์ (หรือ Shakespeare) หรือการเรียนรู้ที่จะไม่ชอบคณิตศาสตร์ (หรือ Shakespeare) จึงเป็นที่ชัดเจนว่าถ้านักการศึกษาได้ตระหนักในจุดนี้พวกเขาจะเห็นความ ต้องการจำเป็นที่จะต้องตระหนักอย่างมากในการพัฒนาและการประเมินหลักสูตร พวกเขา จะต้องไม่ละเลยหลักสูตรแฝง แต่จะต้องตระหนักถึงการเรียนรู้ประเภทนี้

การจัดบรรยากาศในชั้นเรียน (ประเด็นที่ อุปรมัย. 2523 : 30)

บรรยากาศในชั้นเรียนมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมความสนใจใคร่รู้ใคร่เรียนให้แก่ ผู้เรียน ชั้นเรียนที่มีบรรยากาศเต็มไปด้วยความอบอุ่น ความเห็นอกเห็นใจ และความเอื้อเพื่อ เพื่อแผ่ต่อกันและกัน ย่อมเป็นแรงจูงใจภายนอกที่กระตุ้นให้ผู้เรียนรักการเรียน รักการอยู่ ร่วมกันในชั้นเรียน และช่วยปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ความประพฤติอันดีงามให้แก่ นักเรียน นอกจากนี้การมีห้องเรียนที่มีบรรยากาศแจ่มใส สะอาด สว่าง กว้างขวางพอเหมาะ มีโต๊ะ เก้าอี้ที่เป็นระเบียบเรียบร้อย มีมุมวิชาการส่งเสริมความรู้ มีการตกแต่งห้องให้สดใส ก็ เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ส่งผลทำให้ผู้เรียนพอใจมาโรงเรียน เข้าห้องเรียนและพร้อมที่จะมีส่วนร่วมใน กิจกรรมการเรียนการสอน ดังนั้น ผู้เป็นครูจึงต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมาย ความสำคัญ ประเภทของบรรยากาศ หลักการจัดบรรยากาศในชั้นเรียนและการจัดการเรียนรู้ อย่างมีความสุข เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีลักษณะตามที่หลักสูตรได้กำหนดไว้

1. ความหมายของการจัดบรรยากาศในชั้นเรียน

การจัดบรรยากาศในชั้นเรียน หมายถึง การจัดสภาพแวดล้อมในชั้นเรียนให้เอื้อ อำนาจต่อการเรียนการสอน เพื่อช่วยส่งเสริมให้กระบวนการเรียนการสอนดำเนินไปอย่างมี

ประสิทธิภาพ และช่วยสร้างความสนใจใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษา ตลอดจนช่วยสร้างเสริมความมีระเบียบวินัยให้แก่ผู้เรียน

2. ความสำคัญของการจัดบรรยากาศในชั้นเรียน

จากการสำรวจเอกสารงานวิจัย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน. 2531 :

ค) ได้ค้นพบว่า บรรยากาศในชั้นเรียนเป็นส่วนหนึ่งที่ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความสนใจในบทเรียนและเกิดแรงจูงใจในการเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น การสร้างบรรยากาศที่อบอุ่น ที่ครูให้ความเอื้ออาทรต่อนักเรียน ที่นักเรียนกับนักเรียนมีความสัมพันธ์ฉันมิตรต่อกันที่มีระเบียบ มีความสะอาด เหล่านี้เป็นบรรยากาศที่นักเรียนต้องการ ทำให้นักเรียนมีความสุขที่ได้มาโรงเรียนและในการเรียนร่วมกับเพื่อน ๆ ถ้าครูผู้สอนสามารถสร้างความรู้สึกรักนี้ให้เกิดขึ้นต่อนักเรียนได้ก็นับว่าครูได้ทำหน้าที่ในการพัฒนาเยาวชนของประเทศชาติให้เติบโตขึ้นอย่างสมบูรณ์ทั้งทางด้านสติปัญญา ร่างกาย อารมณ์และสังคม โดยแท้จริง ดังนั้น การสร้างบรรยากาศในชั้นเรียนจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งประมวลได้ดังนี้

1. ช่วยส่งเสริมให้การเรียนการสอนดำเนินไปอย่างราบรื่น เช่น ห้องเรียนที่ไม่กับแคบจนเกินไป ทำให้นักเรียนเกิดความคล่องตัวในการทำกิจกรรม

2. ช่วยสร้างเสริมลักษณะนิสัยที่ดีงามและความมีระเบียบวินัยให้แก่ผู้เรียน เช่น ห้องเรียนที่สะอาด ที่จัดโต๊ะเก้าอี้ไว้อย่างเป็นระเบียบ มีความเอื้อเพื่อเอื้อแก่ต่อกัน นักเรียนจะซึมซับสิ่งเหล่านี้ไว้โดยไม่รู้ตัว

3. ช่วยส่งเสริมสุขภาพที่ดีให้แก่ผู้เรียน เช่น มีแสงสว่างที่เหมาะสม มีที่นั่งไม่ใกล้กระดานดำมากเกินไป มีขนาดโต๊ะ เก้าอี้ที่เหมาะสมกับวัย รูปร่างของนักเรียนนักศึกษา

4. ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ และสร้างความสนใจในบทเรียนมากยิ่งขึ้น เช่น การจัดมุมวิชาการต่าง ๆ การจัดป้ายนิเทศ การตกแต่งห้องเรียนด้วยผลงานของนักเรียน

5. ช่วยส่งเสริมการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม เช่น การฝึกให้มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน การฝึกให้มีอัธยาศัยไมตรีในการอยู่ร่วมกัน ฯลฯ

6. ช่วยสร้างเจตคติที่ดีต่อการเรียนและการมาโรงเรียน เพราะในชั้นเรียนมีครูที่เข้าใจนักเรียน ให้ความเมตตาเอื้ออาทรต่อนักเรียน และนักเรียนมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน กล่าวโดยสรุปได้ว่า การจัดบรรยากาศในชั้นเรียนจะช่วยส่งเสริมและสร้างเสริมผู้เรียนในด้านสติปัญญา ร่างกาย อารมณ์ และสังคมได้เป็นอย่างดี ทำให้นักเรียนเรียนด้วยความสุข รักการเรียนและเป็นคนใฝ่เรียน ใฝ่รู้ในที่สุด

3. บรรยากาศที่พึงปรารถนาในชั้นเรียน

ในการจัดการเรียนการสอน ผู้สอนต่างปรารถนาให้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนดำเนินไปอย่างราบรื่น และผู้เรียนเกิดพฤติกรรมตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ในหลักสูตร บรรยากาศในชั้นเรียนมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมให้ความปรารถนานี้เป็นจริง

พรธณี ชูทัย (2522 : 261 – 263) กล่าวถึงบรรยากาศในชั้นเรียนที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการสอน จัดแบ่งได้ 6 ลักษณะ สรุปได้ดังนี้

1. บรรยากาศที่ท้าทาย (Challenge) เป็นบรรยากาศที่ครูกระตุ้นให้กำลังใจนักเรียนเพื่อให้ประสบผลสำเร็จในการทำงาน นักเรียนจะเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง และพยายามทำงานให้สำเร็จ

2. บรรยากาศที่มีอิสระ (Freedom) เป็นบรรยากาศที่นักเรียนมีอิสระได้คิด ได้ตัดสินใจเลือกสิ่งที่มีความหมายและมีคุณค่า รวมถึงโอกาสที่จะทำผิดด้วย โดยปราศจากความกลัวและวิตกกังวล บรรยากาศเช่นนี้จะส่งเสริมการเรียนรู้ ผู้เรียนจะปฏิบัติกิจกรรมด้วยความตั้งใจโดยไม่รู้สึกรังเกียจ

3. บรรยากาศที่มีการยอมรับนับถือ (Respect) เป็นบรรยากาศที่ครูรู้สึกว่านักเรียนเป็นบุคคลสำคัญ มีคุณค่า และสามารถเรียนได้ อันส่งผลให้นักเรียนเกิดความเชื่อมั่นในตนเองและเกิดการยอมรับนับถือตนเอง

4. บรรยากาศที่มีความอบอุ่น (Warmth) เป็นบรรยากาศทางด้านจิตใจ ซึ่งมีผลต่อความสำเร็จในการเรียน การที่ครูมีความเข้าใจนักเรียน เป็นมิตร ยอมรับให้ความช่วยเหลือ จะทำให้นักเรียนเกิดความอบอุ่น สบายใจ รักครู รักโรงเรียน และรักการเรียน

5. บรรยากาศแห่งการควบคุม (Control) การควบคุมในที่นี้ หมายถึง การฝึกให้นักเรียนมีระเบียบวินัย มิใช่การควบคุม ไม่ให้อิสระ ครูต้องมีเทคนิคในการปกครองชั้นเรียนและฝึกให้นักเรียนรู้จักใช้สิทธิหน้าที่ของตนเองอย่างมีขอบเขต

6. บรรยากาศแห่งความสำเร็จ (Success) เป็นบรรยากาศที่ผู้เรียนเกิดความรู้สึกประสบความสำเร็จในงานที่ทำ ซึ่งส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีขึ้น ผู้สอนจึงควรพูดถึงสิ่งที่ผู้เรียนประสบความสำเร็จให้มากกว่าการพูดถึงความล้มเหลว เพราะการที่คนเราคำนึงถึงแต่สิ่งที่ล้มเหลวจะมีผลทำให้ความคาดหวังต่ำ ซึ่งไม่ส่งเสริมให้การเรียนรู้ดีขึ้น

จากคำกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า บรรยากาศทั้ง 6 ลักษณะนี้มีผลต่อความสำเร็จของผู้สอนและความสำเร็จของผู้เรียนผู้สอนควรสร้างให้เกิดในชั้นเรียน

4. ประเภทของบรรยากาศในชั้นเรียน

สมน อมรวิวัฒน์ (2530 : 13) ได้สรุปผลการวิจัยเรื่องสภาพในปัจจุบันและปัญหาด้านการเรียนการสอนของครูประถมศึกษาไว้ สรุปได้ว่า บรรยากาศในชั้นเรียนต้องมีลักษณะทางกายภาพที่อำนวยความสะดวกต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สร้างความสนใจใฝ่รู้ และศรัทธาต่อการเรียน นอกจากนี้ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มนักเรียนและระหว่างครูกับนักเรียน ความรักและศรัทธาที่ครูและนักเรียนมีต่อกัน การเรียนที่รื่นรมย์ปราศจากความกลัวและวิตกกังวล สิ่งเหล่านี้จะช่วยสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ได้ดี ดังนั้นจึงสามารถแบ่งประเภทของบรรยากาศในชั้นเรียนได้ 2 ประเภทคือ

1. บรรยากาศทางกายภาพ

2. บรรยากาศทางจิตวิทยา

บรรยากาศทั้ง 2 ประเภทนี้ มีส่วนส่งเสริมการเรียนรู้ทั้งสิ้น

บรรยากาศทางกายภาพ (Physical Atmosphere)

บรรยากาศทางกายภาพหรือบรรยากาศทางด้านวัตถุ หมายถึง การจัดสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ภายในห้องเรียนให้เป็นระเบียบเรียบร้อย น่าดู มีความสะอาด มีเครื่องใช้และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่จะส่งเสริมให้การเรียนของนักเรียนสะดวกขึ้น เช่น ห้องเรียนมีขนาดเหมาะสม แสงเข้าถูกทาง และมีแสงสว่างเพียงพอ กระจกหน้าต่างมีขนาดเหมาะสม โต๊ะเก้าอี้มีขนาดเหมาะสมกับวัยนักเรียน เป็นต้น

บรรยากาศทางจิตวิทยา (Psychological Atmosphere)

บรรยากาศทางจิตวิทยา หมายถึง บรรยากาศทางด้านจิตใจที่นักเรียนรู้สึกสบายใจ มีความอบอุ่น มีความเป็นกันเอง มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน และมีความรักความศรัทธาต่อผู้สอน ตลอดจนมีอิสระในความกล้าแสดงออกอย่างมีระเบียบวินัยในชั้นเรียน

4.1 การจัดบรรยากาศทางด้านกายภาพ

การจัดบรรยากาศทางด้านกายภาพ เป็นการจัดวัสดุอุปกรณ์สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน รวมตลอดไปถึงสิ่งต่าง ๆ ที่เสริมความรู้ เช่น ป้ายนิเทศ มุมวิชาการ ชั้นวางหนังสือ โต๊ะวางสื่อการสอน ฯลฯ ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ทำให้เกิดความสบายตา สบายใจ แก่ผู้พบเห็น ถ้าจะกล่าวโดยละเอียดแล้ว การจัดบรรยากาศทางด้านกายภาพ ได้แก่ การจัดสิ่งต่อไปนี้

4.1.1 การจัด โต๊ะเรียนและเก้าอี้ของนักเรียน

1) ให้มีขนาดเหมาะสมกับรูปร่างและวัยของนักเรียน

- 2) ให้มีช่องว่างระหว่างแถวที่นักเรียนจะลุกนั่งได้สะดวก และทำกิจกรรมได้คล่องตัว
- 3) ให้มีความสะดวกต่อการทำความสะอาดและเคลื่อนย้ายเปลี่ยนรูปแบบที่นั่งเรียน
- 4) ให้มีรูปแบบที่ไม่จำเจ เช่น อาจเปลี่ยนเป็นรูปตัวที ตัวยู รูปครึ่งวงกลม หรือเข้ากลุ่มเป็นวงกลม ได้อย่างเหมาะสมกับกิจกรรมการเรียนการสอน
- 5) ให้นักเรียนที่นั่งทุกจุดอ่านกระดานคำได้ชัดเจน
- 6) แถวหน้าของโต๊ะเรียนควรอยู่ห่างจากกระดานคำพอสมควร ไม่น้อยกว่า 3 เมตร ไม่ควรจัดโต๊ะติดกระดานคำมากเกินไป ให้นักเรียนต้องแหงนมองกระดานคำ และหายใจเอาฝุ่นชอล์กเข้าไปมาก ทำให้เสียสุขภาพ

4.1.2 การจัดโต๊ะครู

- 1) ให้อยู่ในจุดที่เหมาะสม อาจจัดไว้หน้าห้อง ข้างห้อง หรือหลังห้องก็ได้ งานวิจัยบางเรื่องเสนอแนะให้จัดโต๊ะครู ไว้ด้านหลังห้องเพื่อให้มองเห็นนักเรียนได้อย่างทั่วถึง อย่างไรก็ตาม การจัดโต๊ะครูนั้นขึ้นอยู่กับรูปแบบการจัดที่นั่งของนักเรียนด้วย
- 2) ให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ทั้งบนโต๊ะและในลิ้นชักโต๊ะเพื่อสะดวกต่อการทำงานของครู และการวางสมุดงานของนักเรียน ตลอดจนเพื่อปลูกฝัง ลักษณะนิสัยความเป็นระเบียบเรียบร้อยแก่นักเรียน

4.1.3 การจัดป้ายนิเทศ ควรป้ายนิเทศไว้ที่ฝาผนังของห้องเรียน ส่วนใหญ่จะติดไว้ที่ข้างกระดานดำทั้ง 2 ข้าง ครูควรใช้ป้ายนิเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน โดย

- 1) จัดตกแต่งออกแบบให้สวยงาม น่าดู สร้างความสนใจให้แก่นักเรียน
- 2) จัดเนื้อหาสาระให้สอดคล้องกับบทเรียน อาจใช้ติดสรุปบทเรียน ทบทวนบทเรียน หรือเสริมความรู้ให้แก่นักเรียน
- 3) จัดให้ใหม่อยู่เสมอ สอดคล้องกับเหตุการณ์สำคัญ หรือวันสำคัญต่างๆ ที่นักเรียนและครูรู้
- 4) จัดติดผลงานของนักเรียนและแผนภูมิแสดงความก้าวหน้าในการเรียนของนักเรียนจะเป็นกรให้แรงจูงใจที่น่าสนใจวิธีหนึ่ง แนวการจัดป้ายนิเทศ เพื่อให้การจัดป้ายนิเทศได้ประโยชน์คุ้มค่า ครูควรคำนึงถึงแนวการจัดป้ายนิเทศในข้อต่อไปนี้

(1) กำหนดเนื้อหาที่จะจัด ศึกษาเนื้อหาที่จะจัดโดยละเอียดเพื่อให้ได้ แนวความคิดหลัก หรือสาระสำคัญ เขียนสรุป หรือจำแนกไว้เป็นข้อ ๆ

(2) กำหนดวัตถุประสงค์ในการจัดโดยคำนึงถึงแนวคิดหลักสาระ สำคัญของเรื่องและคำนึงถึงกลุ่มเป้าหมายว่าต้องการให้เขาทำอะไร แค่ไหน อย่างไร

(3) กำหนดชื่อเรื่อง นับว่าเป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยดึงดูดความสนใจ ของผู้ดู ชื่อเรื่องที่ดีต้องเป็นใจความสั้น ๆ กิใจความให้ความหมายชัดเจน ทำทาย อาจมี ลักษณะเป็นคำถามและชี้ให้เห็นวัตถุประสงค์ในการจัดแผนป้าย

(4) วางแผนการจัดคร่าว ๆ ไว้ในใจว่าจะใช้วัสดุอะไรบ้าง แล้วจึง ช่วยกันจัดหาสิ่งเหล่านั้น อาจเป็นรูปภาพ แผนภาพ ภาพสเก็ตซ์ หรือจำลอง การ์ตูนเท่าที่ พองจะหาได้

(5) ออกแบบการจัดที่แน่นอน โดยคำนึงถึงสิ่งที่มีอยู่ โดยสเก็ตซ์ รูปแบบการจัดลงบนกระดาษรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าคล้ายแผ่นป้ายว่าจะวางหัวเรื่อง รูปภาพ และ สิ่งต่าง ๆ ในตำแหน่งใด คำบรรยายอยู่ตรงไหน ใช้เส้นโยงอย่างไรจึงจะน่าสนใจ ควร ออกแบบสัก 2-3 รูปแบบ แล้วเลือกเอารูปแบบที่ดีที่สุด

(6) ลงมือจัดเตรียมชิ้นส่วนต่าง ๆ ให้มีขนาดและและอยู่ในสภาพ พร้อมที่จะขึ้นแสดงบนแผ่นป้ายได้อย่างเหมาะสม หัวเรื่องจะใช้วิธีใด ภาพต้องฉีกใหม่ คำ บรรยายจะอย่างไร เตรียมให้พร้อม

(7) ลงมือจัดจริงบนแผ่นป้ายตามรูปแบบที่วางไว้ อาจทดลองวางบน พื้นราบในพื้นที่เท่าแผ่นป้ายก่อน เพื่อกระยะที่เหมาะสมก่อนนำไปใช้จริง

4.1.4 การจัดสภาพห้องเรียน ต้องให้ถูกสุขลักษณะ กล่าวคือ

- 1) มีอากาศถ่ายเทได้ดี มีหน้าต่างพอเพียง และมีประตูเข้าออกได้ สะดวก
- 2) มีแสงสว่างพอเหมาะ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนอ่านหนังสือได้ชัดเจนเพื่อ เป็นการถนอมสายตา ควรใช้ไฟฟ้าช่วย ถ้ามีแสงสว่างน้อยเกินไป
- 3) ปราศจากสิ่งรบกวนต่าง ๆ เช่น เสียง กลิ่น ควัน ฝุ่น ฯลฯ
- 4) มีความสะอาด โดยฝึกให้นักเรียนร่วมรับผิดชอบช่วยกันเก็บกวาด เช็ดถู เป็นการปลูกฝังนิสัยรักความสะอาด และฝึกการทำงานร่วมกัน

4.2 การจัดบรรยากาศทางด้านจิตวิทยา

การจัดบรรยากาศทางด้านจิตวิทยาหรือทางด้านจิตใจ จะช่วยสร้างความรู้สึกรักให้นักเรียนเกิดความสุขสบายใจในการเรียน ปราศจากความกลัวและวิตกกังวล มีบรรยากาศของการสร้างสรรค์เร้าความสนใจ ให้นักเรียนร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยความสุข นักเรียนจะเกิดความรู้เช่นนี้ ขึ้นอยู่กับ “ครู” เป็นสำคัญ ในข้อเหล่านี้

4.2.1 บุคลิกภาพ

4.2.2 พฤติกรรมการสอน

4.2.3 เทคนิคการปกครองชั้นเรียน

4.2.4 ปฏิสัมพันธ์ในห้องเรียนแต่ละข้อมีรายละเอียดดังนี้

4.2.1 บุคลิกภาพของครู

สภาพบรรยากาศของห้องเรียนมีส่วนสัมพันธ์กับบุคลิกภาพของครู ครูที่มีบุคลิกภาพดี เช่น การแต่งกาย การยืน การเดิน ท่าทาง น้ำเสียง การใช้คำพูด การแสดงออกทางสีหน้า แววตา ฯลฯ เหมาะสมกับการเป็นครู จะช่วยส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ได้ดี

4.2.2 พฤติกรรมการสอนของครู

พฤติกรรมการสอนของครูมีบทบาทในการสร้างความรู้สึกรักที่ดีให้นักเรียน เช่นเดียวกับบุคลิกภาพของครู ในการสอนครูต้องใช้เทคนิคและทักษะการสอนที่สอดคล้องเหมาะสมกับนักเรียนและบทเรียน เพื่อให้ให้นักเรียนเกิดความรู้ เจตคติ และทักษะตามที่หลักสูตรกำหนด พฤติกรรมของครูควรเป็นดังนี้

1) ตอบสนองพฤติกรรมของนักเรียน โดยใช้เทคนิคการเสริมแรงที่เหมาะสม เช่น ใช้วาจา ใช้ท่าทาง ให้รางวัล และสัญลักษณ์ต่าง ๆ ตลอดจนให้ทำกิจกรรมที่นักเรียนชอบ ครูควรเสริมแรงให้ทั่วถึงและเหมาะสม

2) เปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงความคิดเห็น และยอมรับฟังความคิดเห็นของนักเรียน แสดงให้นักเรียนเห็นว่าความคิดของเขามีประโยชน์ พยายามนำความคิดเห็นเหล่านั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการเรียนรู้

3) ฝึกการทำงานเป็นกลุ่ม การให้ทำงานเป็นกลุ่มจะช่วยให้นักเรียนรู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ใช้ความรู้ ความคิด ความสามารถที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ ฝึกการสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และได้ผลงานนำมาสู่ความภาคภูมิใจในกลุ่มและตนเอง ในการให้นักเรียนรู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ใช้ความรู้ ความคิด ความสามารถที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ ฝึกการสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และได้ผลงานนำมาสู่ความภาคภูมิใจในกลุ่มและตนเอง ในการมอบหมายงานให้กลุ่มทำนั้น ครูควรคำนึงถึงความยากง่ายของงาน ความรู้และความสามารถของนักเรียน

ในกลุ่ม เพื่อให้งานกลุ่มประสบความสำเร็จ เป็นการสร้างความรู้สึกทางบวกให้แก่ นักเรียน งานใดที่ครูเห็นว่ายาก ครูควรเข้าไปดูแลกระตุ้นให้นักเรียนช่วยกันคิดแก้ปัญหาในกลุ่มของตน ครูจะต้องมีความอดทนที่จะไม่รีบชี้แนะ หรือบอกวิธีการแก้ปัญหาตรง ๆ ต้องฝึกให้นักเรียน ใช้วิธีการต่าง ๆ หลาย ๆ แบบจนสามารถแก้ปัญหาได้สำเร็จ

4) ใช้เทคนิคและวิธีสอนที่ไม่ทำให้นักเรียนเบื่อหน่ายในการเรียน ครู ควรคิดค้นคว้าและแสวงหาแนวทางวิธีการใหม่ ๆ มาใช้จัดการเรียนการสอน วิธีการสอนควร เป็นวิธีที่ดึงดูดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง หรือนักเรียนเป็นผู้กระทำการกิจกรรม เช่น วิธีการสอนแบบ ทดสอบ แบบแก้ปัญหา แบบแสดงบทบาทสมมุติ แบบสืบสวนสอบสวน แบบแบ่งกลุ่มทำ กิจกรรม แบบอภิปราย แบบศูนย์การเรียน ตลอดจนนวัตกรรมการสอนที่น่าสนใจการจะใช้วิธี สอนแบบใดนั้นครูต้องเลือกให้เหมาะสมกับบทเรียน ระยะเวลา สติปัญญาและวัยของนักเรียน

เทคนิคการปกครองชั้นเรียนของครู

เทคนิคหรือวิธีการที่ครูใช้ปกครองชั้นเรียนมีส่วนส่งเสริมในการสร้างบรรยากาศทาง จิตวิทยา กล่าวคือ ถ้าผู้ปกครองชั้นเรียนด้วยความยุติธรรม ยึดหลักประชาธิปไตย ใช้ระเบียบ กฎเกณฑ์ที่ทุกคนยอมรับ ยินดีปฏิบัติ นักเรียนก็จะอยู่ในห้องเรียนอย่างมีความสุข เกิด ความรู้สึกอบอุ่นพอใจและสบายใจ ในทางตรงกันข้าม ถ้าครูโหด ไม่ยุติธรรม เลือกรักมัก ที่ซึ่ง ปกครองชั้นเรียนแบบเผด็จการ นักเรียนจะเกิดความรู้สึกไม่ศรัทธาครู ไม่เห็นคุณค่าของ ระเบียบคำเกณฑ์ ส่งผลให้นักเรียนไม่สนใจเรียน ไม่อยากมาโรงเรียนในที่สุด ดังนั้นเทคนิค วิธีการปกครองชั้นเรียนของครูจึงมีความสำคัญต่อการสร้างบรรยากาศทางจิตวิทยาด้วยในการ ปกครองชั้นเรียน ครูควรยึดหลักต่อไปนี้

1. หลักประชาธิปไตย ครูควรให้ความสำคัญต่อนักเรียนเท่าเทียมกัน ให้ความ สามารถให้อิสระ ให้โอกาสแก่ทุกคนในการแสดงความคิดเห็น ขณะเดียวกันครูต้องใจกว้าง ยินดีรับฟังความเห็นของทุกคน และควรฝึกให้นักเรียนปฏิบัติตามสิทธิหน้าที่ รู้จักเคารพ สิทธิของผู้อื่นให้รู้จักการอยู่ร่วมกันอย่างประชาธิปไตย
2. หลักความยุติธรรม ครูควรปกครองโดยใช้หลักความยุติธรรมแก่นักเรียนทุกคน โดยทั่วถึง นักเรียนจะเคารพศรัทธาครู และยินดีปฏิบัติตามกฎระเบียบของครู ยินดีปฏิบัติตาม คำอบรมสั่งสอนของครู ตลอดจนไม่สร้างปัญหาในชั้นเรียน
3. หลักพรหมวิหาร 4 อันได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา

เมตตา หมายถึง ความรักและเอ็นดู ความปรารถนาที่จะให้ผู้อื่นเป็นสุข

กรุณา หมายถึง ความสงสาร คิดจะช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์

มุทิตา หมายถึง ความยินดีด้วยเมื่อผู้ใดลาภยศ สุข สรรเสริญ

อุเบกขา หมายถึง ความเที่ยงธรรม การวางตัวเป็นกลาง การวางใจเฉย

ถ้าทุกคนยึดหลักพรหมวิหาร 4 ในการปกครองชั้นเรียน นอกจากจะทำให้นักเรียนมีความเคารพศรัทธาครู และมีความสุขในการเรียนแล้วยังเป็นการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ให้แก่นักเรียนด้วย

4. หลักความใกล้ชิด การที่ครูแสดงความเอาใจใส่ ความสนใจ ให้ความใกล้ชิดกับนักเรียน เป็นวิธีการหนึ่งในการสร้างบรรยากาศทางด้านจิตวิทยา วิธีการแสดงความสนใจนักเรียนทำได้หลายวิธี จิตรา วสุวานิช (2531 : 135) ได้เสนอแนะไว้ดังนี้

4.1 ครูจะต้องรู้จักนักเรียนในชั้นทุกคน รู้จักชื่อจริง ชื่อเล่น ความสนใจของเด็กแต่ละคน เป็นต้นว่า งานอดิเรก มีพี่น้องกี่คน จุดเด่น จุดด้อย ของนักเรียนแต่ละคน

4.2 ครูจะต้องแสดงความสนใจในสารทุกข์สุกดิบของเด็กแต่ละคน เช่น หมั่นถามความเป็นไปของพี่น้อง ความคบหน้าของการสะสมแต้มปี คือ ไม่เพียงรู้ว่าเด็กเป็นอะไรในข้อ 1 แต่รู้ว่าว่ครวเคลื่อนไหวของสิ่งเหล่านั้นด้วย

4.3 ครูจะมอบเวลาของตนเพื่อเด็ก เวลาที่นอกเหนือจากงานสอน ได้แก่ เวลาเย็นหลังเลิกเรียน ช่วงพักระหว่างการเรียน เพื่อช่วยเด็กที่ต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษ ว่าต้องการขอคำปรึกษา ต้องการขอคำแนะนำในการหารายได้พิเศษ ครูจะต้องพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือเด็กได้ตลอดเวลา

4.4 ครูจะต้องใกล้ชิด สัมผัสทั้งร่างกายและจิตใจ คำสั่งสอนและการกระทำของครูจะต้องสอดคล้องกัน เป็นต้นว่า ถ้าครูจะอบรมสั่งสอนเด็กเรื่องความซื่อสัตย์ ครูจะต้องปฏิบัติตนเป็นคนซื่อสัตย์ด้วยเช่นกัน กายสัมผัสก็เป็นสิ่งจำเป็น การจับต้องตัวบ้าง จะเป็นการสื่อให้เด็กรู้สึกถึงความใกล้ชิดสนิทสนม

ปฏิสัมพันธ์ในห้องเรียน

ปฏิสัมพันธ์ (Interaction) หมายถึง ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคล 2 คน หรือบุคคล 2 ฝ่าย โดยต่างฝ่ายต่างมีอิทธิพลซึ่งกันและกัน (ประคินันท์ อุปรนัย, 2523 : 133) ปฏิสัมพันธ์ในห้องเรียนมี 3 ลักษณะได้แก่

1. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ถ้าปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนเป็นไปด้วยดี หมายถึง ทั้งครูและนักเรียนต่างมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ครูเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ซักถาม ครูให้ความเป็นกันเองแก่นักเรียน ให้นักเรียนอิสระ และมีความสุขสบายใจในการทำกิจกรรม บรรยากาศภายในห้องเรียนก็จะไม่ตึงเครียด เป็นบรรยากาศที่รื่นรมย์ น่าเรียน น่าสอนซึ่งจะส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี

2. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับนักเรียน บรรยากาศในห้องเรียนจะเต็มไปด้วยความอบอุ่น สร้างความรู้สึกที่ดีให้แก่กันได้ ถ้านักเรียนมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน คือ มีความสมัครสมานสามัคคี รักใคร่กลมเกลียวกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน ฯลฯ นักเรียนจะมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันได้นั้น ขึ้นอยู่กับครูเป็นสำคัญ กล่าวคือ เป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน ปกครองดูแลนักเรียนได้ทั่วถึง สั่งสอนอบรมบ่มนิสัย และแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของนักเรียนได้ถูกต้อง นักเรียนก็จะค่อย ๆ ซึมซาบและจับเอาสิ่งที่ดีงามไว้ปฏิบัติจนเป็นคุณลักษณะเฉพาะตนที่พึงประสงค์ เมื่อนักเรียนทุกคนต่างเป็นคนดี เพราะมีครูดี ทุกคนก็จะมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน อันเป็นส่วนส่งเสริมให้เกิดบรรยากาศที่พึงปรารถนาขึ้นในห้องเรียน

3. ปฏิสัมพันธ์ทางวาจา หมายถึง การพูดจาาร่วมกันในชั้นเรียนระหว่างครูกับนักเรียน อาจเป็นการบรรยาย การอภิปราย การถามคำถาม การมอบหมายงาน การพูดของนักเรียน เป็นต้น ทั้งหมดนี้มีอิทธิพลต่อการสร้างบรรยากาศในชั้นเรียนเช่นกัน

พรเพ็ญ สุวรรณเมตตา (2525 : 14) ได้กล่าวถึงผลดีของการมีปฏิสัมพันธ์ทางวาจาที่ดีต่อกันไว้ สรุปไว้ดังนี้ 1. การแสดงออกทางวาจาด้วยดีระหว่างครูกับนักเรียน จะช่วยสร้างความเข้าใจอันดีต่อกัน 2. ช่วยให้การเรียนได้ผลดี เพราะมีการสื่อความหมายที่ถูกต้อง เข้าใจกัน 3. ช่วยให้นักเรียนรู้สึกสบายใจที่จะรับวิชาการ หรือทำความเข้าใจบทเรียนและกล้าแสดงความคิดเห็นโดยไม่หวาดกลัวครู 4. ช่วยให้นักเรียนเกิดความไว้วางใจในตัวครู มีเหตุผล 5. ช่วยแก้ไขปัญหาการเรียนการสอนในชั้นได้ 6. ช่วยสร้างบรรยากาศที่เอื้ออำนวยให้เกิดเจตคติ ความสนใจ ค่านิยม และผลการเรียนรู้ เป็นไปตามจุดหมายที่กำหนดไว้การสร้างปฏิสัมพันธ์ทางวาจานั้นควรใช้อิทธิพลทางอ้อม (Indirect Influence) ซึ่งหมายถึง พฤติกรรมทางวาจาที่ครูกระตุ้นให้นักเรียนแสดงความคิดเห็น เช่น ครูยอมรับความรู้สึกของนักเรียน ครูชมเชย สนับสนุนให้กำลังใจ ครูยอมรับหรือนำความคิดเห็นของนักเรียนมาใช้ ครูถามเพื่อให้นักเรียนตอบ ฯลฯ โดยครูหลีกเลี่ยงการใช้อิทธิพลทางตรง (Direct Influence) ซึ่งหมายถึง พฤติกรรมที่ครูแสดงฝ่ายเดียว เช่น ครูบรรยาย ครูสั่งการ ครูวิจารณ์ฝ่ายเดียว ฯลฯ ดังนั้น

ครูควรสร้างปฏิสัมพันธ์ทางวาจาโดยใช้อิทธิพลทางตรง (Direct Influence) ซึ่งหมายถึง พฤติกรรมที่ครูแสดงฝ่ายเดียว เช่น ครูบรรยาย ครูสั่งการ ครูวิจารณ์ฝ่ายเดียว ฯลฯ ดังนั้น ครูควรสร้างปฏิสัมพันธ์ทางวาจาโดยใช้อิทธิพลทางอ้อม เพื่อส่งผลดีต่อการเรียนการสอน

กล่าวโดยสรุป การจัดบรรยากาศทางด้านจิตวิทยา มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความรู้ สึกที่ดีต่อการเรียนการสอนและเกิดความสำเร็จในครูผู้สอน ดังนั้น ครูผู้สอนจึงควรตระหนัก ถึงความสำคัญของการสร้างบรรยากาศทางจิตวิทยา โดยปรับบุคลิกภาพความเป็นครูให้ เหมาะสมปรับพฤติกรรมการสอนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี มีเทคนิคในการปกครองชั้น เรียนและสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน

4. มิติต่าง ๆ ของบรรยากาศในห้องเรียน

สภาพบรรยากาศของห้องเรียนประกอบด้วยปัจจัย 4 ประการ คือ คุณค่า สภาพแวดล้อม รูปแบบของการปฏิสัมพันธ์ และผู้คน หากครูนำปัจจัยดังกล่าวทั้งสี่มาทำงาน ร่วมกัน และเสริมกำลังซึ่งกันและกัน การจัดการเรียนการสอนของครูจะเกิดประสิทธิภาพ มากขึ้น และตัวเด็กเองก็จะประสบความสำเร็จมากขึ้น คำถามที่เป็นกุญแจสำคัญที่ครูต้องถาม ตนเองคือ หากมีคนแปลกหน้าเดินเข้ามาในห้องเรียนครั้งแรก เขาจะคิดอย่างไร

ค่านิยม (Values) คือแนวคิดหลักหรือมโนทัศน์ที่ครูต้องการให้เด็กเรียนรู้ แม้ ครูจะตั้งเป้าหมายและหัวข้อต่าง ๆ ไว้มากมายก็ตาม แต่สิ่งเหล่านี้มักจะประกอบด้วยแนวคิด หลักเพียงไม่กี่เรื่องเท่านั้น โดยแนวคิดหลักเหล่านี้ควรจะสะท้อนออกมาในวัตถุประสงค์ในการจัดการเรียนรู้ของครู ซึ่งใช้ค่านิยมสั้น ๆ เพียงไม่กี่คำ การเขียนวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้ เป็นเรื่องที่ต้องทำเป็นขั้นตอนแรก โดยให้เด็กเข้ามามีส่วนในกระบวนการนั้นด้วย นอกจากนี้ พยายามมองหาแนวทางที่จะเสริมกำลังแนวคิดหลักในทุกส่วนของแผนการเรียนที่ครูกำหนด สมมุติว่าแนวคิดหลักของครูมีคำว่า “ชุมชน” ให้ครูนำตะกร้าที่ใส่รูปภาพของเด็กทุกคนในชั้น เรียนมาวางไว้ในห้อง ตะกร้าใบนี้จะนำมาซึ่งกิจกรรมต่าง ๆ ในการสร้างเสริมความเป็นชุมชน ในห้องเรียนแต่ละวัน อาทิเช่น ให้เด็กทุกคนใส่รูปของตนเองไว้ในแผนภูมิที่แสดงการเข้า เรียน หากไม่มีรูปเด็กคนใดในแผนภูมิ เด็กจะคิดเองโดยอัตโนมัติว่า “วันนี้มีบางคนในห้อง ของเราไม่มาเรียน มีใครบ้างนะที่ไม่อยู่ในที่นี่” หากแนวคิดหลักของครูคือเรื่องของความ ร่วมมือ นักเรียนก็ควรได้เห็นครูทำงานร่วมกับเพื่อนครูคนอื่น ๆ มิเช่นนั้นครูอาจสื่อความถึง เด็กในทางตรงข้ามก็ได้ ครูควรระลึกเสมอว่า ยิ่งสังคมภายนอกเต็มไปด้วยสิ่งที่ตรงข้ามกับ เรื่องที่ครูต้องการสอนมากเท่าใด ครูยิ่งต้องใช้โอกาสทุกทางที่จะช่วยเสริมกำลังความเชื่อและ พฤติกรรมที่ต้องการปลูกฝังให้เกิดขึ้นกับเด็กสภาพแวดล้อม (Environment) หมายถึง สภาพ

ทางกายภาพในห้องเรียนหรือศูนย์การเรียนรู้ ครูอาจจะควบคุมทุกอย่างไม่ได้ แต่ครูสามารถควบคุมได้หลายอย่าง เป็นต้นว่า การจัดห้องเรียน การตกแต่งผนังห้อง และการใช้พื้นที่ภายในห้องเรียนของเด็ก ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ควรสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดหลักของครู ทัศนคติสำคัญในเรื่องนี้คือการจัดสภาพแวดล้อมให้ตอบสนองวัตถุประสงค์ที่ครูกำหนด เพราะการสอนคือการปฏิบัติอย่างจริงจังที่ครูจะต้องเสริมกำลังทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวเด็ก นอกจากนี้ ครูต้องรู้จักใช้วิธีการจัดโต๊ะเรียนให้เกิดประโยชน์และตอบสนองเป้าหมายมากที่สุด เช่น รูปแบบสำหรับการเรียนเดี่ยวหรือการเรียนแบบร่วมมือ เรียนเป็นกลุ่มหรือเป็นคู่ ในส่วนของผนังห้องเรียน หากผนังห้องเป็นผ้าใบ ครูจะวาดหรือใส่อะไรลงไป แน่ใจว่าคำตอบที่ถูกต้องไม่ได้เป็นสูตรสำเร็จเพียงคำตอบเดียว สิ่งที่ครูเลือกทำอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดหลักที่ครูต้องการสอนเด็ก อย่างไรก็ตาม โดยหลัก ๆ แล้วสิ่งที่ควรแขวนไว้บนผนังประกอบไปด้วยรูปถ่ายของเด็ก ๆ ผลงานที่เด็กทำ แผนภูมิของงาน ตารางเวลาปฏิบัติงาน รูปถ่ายของบุคคลอื่น ๆ ในชุมชนของครูและนักเรียน บทกวี สุภาษิตที่สะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดหลักที่ต้องการสอนชีวิตประวัติ หรือคำคมประจำวัน เป็นต้น คำตอบที่ผิดมีอย่างเดียวก็คือครูไม่คิดทำอะไรเลย หรือทำในสิ่งที่ไม่ได้ช่วยเสริมกำลังแนวคิดหลักที่ครูต้องการสอน ตัวอย่างเช่น ครูไม่จำเป็นต้องติดบทกวีหรือคำคมไว้บนผนังถ้าชั้นเรียนของครูไม่ได้มุ่งเน้นในเรื่องการใช้ภาษามากนัก การทำเช่นนี้อาจไม่ใช่เรื่องผิด แต่เป็นการใช้พื้นที่บนผนังอย่างไม่คุ้มค่า ที่ถูกต้องควรใช้พื้นที่เหล่านั้นมาช่วยเสริมกำลังในจุดที่ต้องการเน้นจริง ๆ ของครู และถ้าครูนำคำคมประจำวันไปติดไว้ที่ผนังห้อง ครูจะมีวิธีการสอนเด็กอย่างไร อย่างน้อยที่สุดครูควรจัดอภิปรายเกี่ยวกับคำคม ประจำวัน หรืออาจมอบหมายให้เด็ก ๆ เลือกคำคมที่ตนเองชอบขึ้นมาคนละชิ้น และให้อธิบายว่าทำไมนักเรียนจึงคิดว่าคำคมนั้นมีความสำคัญ ข้อเสนอแนะ กิจกรรมการเรียนบางประเภทอาจจำเป็นต้องใช้พื้นที่ในการปฏิบัติค่อนข้างมาก และอาจทำให้ครูต้องย้ายห้องไปเรื่อย ๆ ในแต่ละวัน สภาพการณ์เช่นนี้อาจทำลายบรรยากาศของความรู้สึกลดลง และความ เป็นชุมชนที่ครูพยายามสร้างให้เกิดขึ้นกับเด็ก ดังนั้นครูจึงควรเตรียมตัวให้พร้อมอยู่เสมอกับการต้องเผชิญกับสถานการณ์ทำนองนี้ โดยให้ครูพยายามเก็บงานและสื่อวัสดุที่สร้างสรรค์ไว้ในที่เก็บที่เด็กคุ้นเคย และเป็นທີ່ที่เด็กสามารถหยิบใช้ได้ง่าย และครูนำติดตัวไปไหนมาไหนได้ ลองใช้เทคนิควิธีตารางปฏิบัติงานและป้ายประกาศงาน ที่ครูสามารถนำติดตัวไปในสถานที่แห่งไหนก็ได้

รูปแบบของการปฏิบัติ (Patterns of Action) คือ รูปแบบของการปฏิสัมพันธ์ในห้องเรียนที่ครูคาดหวัง รูปแบบเหล่านี้จะผูกพันกับค่านิยมที่ครูกำหนดไว้ สิ่งที่ดีที่สุด

ประการหนึ่งที่คุณสามารถทำได้คือการช่วยเด็กให้เข้าใจและรับรู้ในสิ่งที่ครูคาดหวัง วิธีการนี้หมายรวมถึงการมอบหมายงานที่เด็กต้องรับผิดชอบพิเศษ ตารางเวลาปฏิบัติงานที่แน่นอน และการกำหนดระเบียบพื้นฐาน (ทั้งหมดนี้สามารถนำมาทำเป็นแผนภูมิขนาดให้แขวนไว้บนผนังห้อง ดังนั้น จึงควรใช้สภาพแวดล้อมเพื่อสะท้อนแนวคิดที่จะนำไปสู่รูปแบบในการปฏิบัติกร) ตารางการปฏิบัติการถือเป็นเครื่องมือทรงพลังอย่างหนึ่งที่จะสอนเรื่องค่านิยม การปล่อยให้เด็กตกอยู่ในสถานการณ์ที่รอคอยให้คุณตั้งว่าต้องทำอะไรเมื่อไรจะทำให้เด็กหมดพลังในการเรียนรู้ โดยที่คุณเองอาจไม่ได้ตั้งใจ ส่วนแผนภูมิการปฏิบัติงานเป็นเครื่องมือที่ดีในการสอนเด็กเรื่องความรับผิดชอบและสร้างความภาคภูมิใจในผลงานที่เด็กทำ นอกจากนี้แล้วรูปแบบของการปฏิบัตินั้นยังหมายรวมถึงด้านพฤติกรรมด้วย เช่น เวลาอยู่นอกห้องเรียนเด็กปฏิบัติตนอย่างไร ทั้งนี้ เป้าหมายส่วนหนึ่งของครูควรจะชี้แนะรูปแบบเหล่านี้ในด้านบวก ดังนั้นครูจึงควรระมัดระวังรูปแบบในการปฏิบัติของตัวเองในระหว่างที่ครูอยู่กับเพื่อนร่วมงานหรืออยู่กับเด็ก

ผู้คน (People) เป็นส่วนสำคัญที่สุด ครูควรระลึกเสมอว่าคนจำนวนมากสามารถช่วยเหลืองานของคุณได้ เพียงแต่ถ้าคุณรู้จักเลือกใช้คนเหล่านั้น ไม่ว่าจะเป็น รปภ. ไปจนถึงพ่อ แม่ผู้ปกครองและคนในชุมชน ทุกคนสามารถเป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอนของคุณได้ทั้งสิ้น ตัวอย่างเช่น หากหนึ่งในเป้าหมายของคุณคือการให้นักเรียนปฏิบัติตนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ครูจะแสดงให้เด็กเห็นถึงการนำไปสู่สิ่งเหล่านั้นอย่างไร มีรูปภาพประกอบหรือไม่มีเข้กรับเชิญจากภายนอกมาพูดคุยกับเด็กบ้างไหม ฯลฯ บรรยากาศในห้องเรียนเป็นสิ่งที่ครูทุกคนสร้างได้ หากคุณมีความตั้งใจจริงที่จะพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของตนเองให้ไปสู่เป้าหมายที่วางไว้

หลักการและทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้

1. ความหมายของการเรียนรู้

การเรียนรู้ ตามความหมายทางจิตวิทยา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลอย่างค่อนข้างถาวร อันเป็นผลมาจากการฝึกฝนหรือการมีประสบการณ์ จากความหมายดังกล่าว พฤติกรรมของบุคคลที่เกิดจากการเรียนรู้จะต้องมีลักษณะสำคัญ ดังนี้

1.1 พฤติกรรมที่เปลี่ยนไปจะต้องเปลี่ยนไปอย่างค่อนข้างถาวร จึงจะถือว่าเกิดการเรียนรู้ขึ้น หากเป็นการเปลี่ยนแปลงชั่วคราวก็ยังไม่ถือว่าเป็นการเรียนรู้ เช่น นักศึกษา

พยายามเรียนรู้การออกเสียงภาษาต่างประเทศ บางคำ หากนักศึกษาออกเสียงได้ถูกต้องเพียงครั้งหนึ่ง แต่ไม่สามารถออกเสียงซ้ำให้ถูกต้องได้อีก ก็ไม่นับว่านักศึกษาเกิดการเรียนรู้การออกเสียงภาษาต่างประเทศ ดังนั้นจะถือว่านักศึกษาเกิดการเรียนรู้ก็ต่อเมื่อออกเสียงคำดังกล่าวได้ถูกต้องหลายครั้ง ซึ่งก็คือเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวรนั่นเอง อย่างไรก็ตาม ยังมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมแต่เปลี่ยนแปลงชั่วคราวอันเนื่องมาจากการที่ร่างกายได้รับสารเคมี ยาบางชนิด หรือเกิดจากความเหนื่อยล้า เจ็บป่วยลักษณะดังกล่าวไม่ถือว่าพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปนั้นเกิดจากการเรียนรู้

1.2 พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปจะต้องเกิดจากการฝึกฝน หรือเคยมี

ประสบการณ์นั้น ๆ มาก่อน เช่น ความสามารถในการใช้คอมพิวเตอร์ ต้องได้รับการฝึกฝน และถ้าสามารถใช้เป็นแสดงว่าเกิดการเรียนรู้ หรือความสามารถในการขับรถ ซึ่งไม่มีใครขับรถเป็นมาแต่กำเนิด ต้องได้รับการฝึกฝน หรือมีประสบการณ์ จึงจะขับรถเป็น ในประเด็นนี้มีพฤติกรรมบางอย่างที่เกิดขึ้น โดยที่เราไม่ต้องฝึกฝนหรือมีประสบการณ์ ได้แก่ พฤติกรรมที่เกิดขึ้นจากกระบวนการเจริญเติบโต หรือการมีวุฒิภาวะ และพฤติกรรมที่เกิดจากแนวโน้มการตอบสนองของฝ่าเท้า (โบทเวอร์ และฮัลการ์ด, 1987; อ้างถึงใน ธีระพร อุวรรณโน, 2532 : 285) ขอยกตัวอย่างแต่ละด้าน ดังนี้ในด้านกระบวนการเจริญเติบโต หรือการมีวุฒิภาวะ ได้แก่ การที่เด็ก 2 ขวบ สามารถเดินได้เอง ขณะที่เด็ก 6 เดือน ไม่สามารถเดินได้ ฉะนั้น การเดินจึงไม่จัดเป็นการเรียนรู้แต่เกิดเพราะมีวุฒิภาวะ เป็นต้น ส่วนในด้านแนวโน้มการตอบสนองของฝ่าเท้า โบทเวอร์และฮัลการ์ดใช้ในความหมาย ที่หมายถึงปฏิกิริยาสะท้อน (reflex) เช่น กระพริบตาเมื่อฝุ่นเข้าตา ชักมือหนีเมื่อโดนของร้อน พฤติกรรมเหล่านี้ไม่ได้เกิดจากการเรียนรู้ แต่เป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติของฝ่าเท้ามนุษย์

2. หลักการของทฤษฎีสั่งเร้าและการตอบสนอง

ทฤษฎีการเรียนรู้แบบสั่งเร้าและการตอบสนอง (S-R Theory) ทฤษฎีนี้มีชื่อเรียกหลายชื่อ ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะภาษาอังกฤษมีชื่อเรียกต่าง ๆ เช่น Associative Theory, Associationism, Behaviorism เป็นต้น นักจิตวิทยาที่สำคัญในกลุ่มนี้คือ พาฟลอฟ (Pavlov) วัตสัน (Watson) ทอร์นไดค์ (Thorndike) กัทธรี (Guthrie) ฮัล (Hull) สกินเนอร์ (Skinner)

ทฤษฎีนี้ได้อธิบายว่า พื้นฐานการกระทำของบุคคลขึ้นอยู่กับอิทธิพลของสิ่งแวดล้อม (Passive) หน้าที่ของผู้สอนคือจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับผู้เรียน โดยมีสิ่งที่ต้องคำนึงถึงดังนี้

1. การเสริมแรง (Reinforcement) เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการตอบสนอง หรือพฤติกรรมการเรียนรู้ โดยมีลักษณะทางการสอน และการเรียนที่สัมพันธ์กันมากขึ้น เช่น การให้รางวัล หรือการทำโทษ หรือการชมเชย เป็นต้น ผู้สอนจึงควรจะต้องหาวิธีกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความใคร่รู้ใคร่เรียนมากที่สุด

2. การฝึกฝน (Practice) ได้แก่ การให้ทำแบบฝึกหัด หรือการฝึกซ้ำ เพื่อให้เกิดทักษะในการแก้ปัญหา ที่สัมพันธ์โดยเฉพาะวิชาที่เกี่ยวกับการปฏิบัติ

3. การรู้ผลการกระทำ (Feedback) ได้แก่ การสามารถให้ผู้เรียนได้รู้ผลการปฏิบัติได้ทันที เพื่อจะทำให้ผู้เรียนปรับพฤติกรรมได้ถูกต้อง อันจะเป็นหนทางการเรียนรู้ที่ดี หน้าที่ของผู้สอน จึงควรจะต้องพยายามทำวิธีการสอนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์แห่งความสำเร็จ

4. การสรุปเป็นกฎเกณฑ์ (Generalization) ได้แก่ การได้รับประสบการณ์ต่าง ๆ ที่สามารถสร้างมโนทัศน์ (Concept) จนกระทั่งสรุปเป็นคำเกณฑ์ที่จะนำไปใช้ได้

5. การแยกแยะ (Discrimination) ได้แก่ การจัดประสบการณ์ที่ผู้เรียนสามารถแยกแยะความแตกต่าง ของข้อมูลได้ชัดเจนยิ่งขึ้น อันจะทำให้เกิดความสะดวกต่อการเลือกตอบ

6. ความใกล้ชิด (Contiguity) ได้แก่ การสอนที่คำนึงถึงความใกล้ชิดระหว่างสิ่งเร้า และการตอบสนอง ซึ่งเหมาะสำหรับการสอนคำ เป็นต้น

สรุปได้ว่า พฤติกรรมของบุคคลย่อมมีอิทธิพล มาจากความต้องการภายในและสิ่งแวดล้อม (Interactive) ซึ่งจะทำให้เกิดกระบวนการคิดที่คงทนดังนั้นผู้สอน ควรจะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีสิทธิที่จะเลือกศึกษาในสิ่งที่อยากจะเรียนตามความสนใจของตนเอง ภายใต้การช่วยเหลือจากผู้สอน นักจิตวิทยา ที่สำคัญในกลุ่มนี้คือ โคลเลอร์ (Kohler) เลวิน (Lewin) ออสซูเบล (Ausubel) บรูเนอร์ (Bruner) และเพียเจท์ (Piaget)

3. หลักการทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) ในระยะปัจจุบันนี้ นักจิตวิทยาในกลุ่มพฤติกรรมนิยมมีความคิดเห็นตรงกันว่าทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบการกระทำค่อนข้างมีขีดจำกัดในการอธิบายเรื่องการเรียนรู้ ดังนั้นนักจิตวิทยาในกลุ่มนี้หลายคนจึงขยายการศึกษาออกไปโดยหันไปสนใจกระบวนการคิด ที่มีผลต่อการเรียนรู้ซึ่งเราไม่สามารถจะเห็นได้โดยตรง ผู้นำที่สำคัญคือ บันดูรา ได้ตั้งทฤษฎีชื่อ การเรียนรู้โดยการสังเกต โดยเขาได้อธิบายว่าการเรียนรู้ต้องเป็นปฏิสัมพันธ์กันและกันระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อม

1. ลำดับขั้นการเรียนรู้

บันดูรา ได้แบ่งลำดับขั้นการเรียนรู้โดยการสังเกต ออกเป็น 4 ขั้น ดังนี้

1.1 ความสนใจ การเรียนรู้ในลักษณะนี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้เรียนมีความสนใจและเอาใจใส่ต่อสิ่งที่น่าสนใจ ที่เด่น เป็นต้น เช่น ในการเรียนการสอนครูจะต้องจัดเนื้อหาให้น่าสนใจ เป็นต้น

1.2 ความจำ การที่ผู้เรียนจะแสดงพฤติกรรมตามแบบได้นั้นต้องอาศัยความจำ ซึ่งอาจจะกระทำได้โดยอธิบายซ้ำ ๆ ให้ผู้เรียนเห็นหลาย ๆ ครั้ง ให้ฝึกบ่อย ๆ เป็นต้น

1.3 การลงมือกระทำ เมื่อเริ่มกระทำตามใหม่ ๆ นั้น อาจจะไม่เป็นธรรมชาติ ซึ่งจะต้องอาศัยการแนะนำฝึกฝนบ่อย ๆ

1.4 การจูงใจและการเสริมแรง พฤติกรรมใด ๆ ก็ตามที่บุคคลจะทำตามก็ต่อเมื่อพฤติกรรมนั้นมีความน่าสนใจ ดังนั้นการจูงใจและการเสริมแรงจะมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้มาก บันดูราได้แบ่งการเสริมแรงออกเป็น 3 ลักษณะ คือ การเสริมแรงโดยตรง การเสริมแรงที่ได้รับอิทธิพลจากผู้อื่น และการเสริมแรงตนเอง ซึ่งเป็นการเสริมแรงที่สำคัญเพราะจะเป็นตัวควบคุมการแสดงพฤติกรรมได้ดี การเสริมแรงในลักษณะนี้คือการสร้างความสำเร็จให้กับตนเองเพื่อใช้เป็นแรงจูงใจในการทำพฤติกรรมต่าง ๆ

2. ผลที่ได้รับจากการเรียนรู้

2.1 ทำให้เกิดพฤติกรรมใหม่ ๆ เช่น ดูตัวอย่างการเดินรำ แล้วสามารถกระทำตามได้ หรือตัวอย่างทักษะต่าง ๆ เช่น การปฏิบัติงานในห้องทดลอง การดูตัวแบบ ที่ดีจะก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

2.2 เป็นตัวกระตุ้นพฤติกรรม ที่สามารถกระทำได้แล้ว เช่น ทักษะการพูด ถ้าได้ดูตัวอย่างบุคคลที่พูดเก่ง ก็จะทำให้มีความสามารถในการเรื่องการพูดได้ดีด้วย

2.3 การเพิ่มหรือลดการไตร่ตรอง ในการแสดงพฤติกรรม พฤติกรรมที่ไม่ดีบางอย่างถ้าตัวแบบซึ่งเป็นผู้ที่เด่นหรือบุคคลที่สำคัญเป็นผู้กระทำ จะทำให้เกิดการทำตามอย่าง

2.4 การดึงความสนใจ ต่อสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้น ๆ เพราะโดยปกติแล้ว การสังเกตผู้อื่นเราจะไม่สังเกตเพียงแต่การกระทำเท่านั้น แต่จะสังเกตสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย

2.5 การเร้าอารมณ์ การสังเกตพฤติกรรมของผู้อื่นอาจก่อให้เกิดการมีลักษณะอารมณ์ร่วมด้วย การนำแนวคิดของกลุ่มการเรียนรู้ทางสังคมมาใช้ในการศึกษา ความเชื่อมั่นพื้นฐานตัวอย่าง การนำมาใช้ทางการศึกษาการเรียนรู้จากการสังเกต ในวิชางานเชื่อมโลหะ

ชาวดูครูผู้สอนอย่างสนใจ ทำการสาธิตพฤติกรรมที่ต้องการให้ผู้เรียนมีทักษะ การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายในซึ่งอาจจะแสดงหรือไม่แสดงออกมาเป็นพฤติกรรมก็ได้ ชาวดูเรียนรู้ที่จะเชื่อมโยงโลหะได้ ถึงแม้ว่าเขาจะยังไม่ได้ทดลองปฏิบัติด้วยตนเองบางครั้งการเรียนรู้ อาจจะไม่ได้แสดงออกมาเป็นพฤติกรรมทันทีทันใด แต่เขาสามารถกระทำได้เมื่อมีโอกาส กระบวนการทางสมองมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ การเอาใจใส่และพยายามจดจำวิธีการเชื่อมโยงโลหะ ไม่ควรพิจารณาเฉพาะการกระทำของผู้เรียนเท่านั้น แต่ควรจะดูด้วยว่าผู้เรียนมีความคิด และความพยายามอย่างไร เป็นพฤติกรรมที่มีเป้าหมาย มีจุดประสงค์ที่ต้องการทำงานทางด้านเชื่อมโยงโลหะเมื่อเขาเรียนจบแล้วช่วยผู้เรียนในการตั้งวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นพฤติกรรมที่สามารถควบคุมตนเองได้ การพยายามฝึกฝนเทคนิคต่าง ๆ ด้วยตนเอง กระตุ้นผู้เรียนให้ตั้งมาตรฐานในการกระทำและใช้ความพยายามไปสู่มาตรฐานที่ตั้งไว้ อิทธิพลทางอ้อมของการเสริมแรง และการลงโทษคำชมเชยและคำตำหนิของครูมีผลต่อการแก้ไขในการฝึกหัดของการศึกษากรรมวิธีการเสริมแรงและการลงโทษเพื่อให้ผู้เรียนรู้ว่าสิ่งใดควรปฏิบัติและสิ่งใดไม่ควรปฏิบัติ

4. ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพุทธินิยม (Cognitive Learning Theories)

ทฤษฎีการเรียนรู้ในกลุ่มพุทธินิยมนี้ให้ความสำคัญกับความสามารถในการตั้งวัตถุประสงค์ การวางแผน ความตั้งใจ ความคิด ความจำ การคัดเลือก การให้ความหมายกับสิ่งเร้าต่าง ๆ ที่ได้จากประสบการณ์ ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มพฤติกรรมนิยมแล้วจะเห็นว่ามี ความแตกต่างกันดังนี้

กลุ่มพฤติกรรมนิยม อินทรีย์สร้างความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนองอันก่อให้เกิดความพึงพอใจ

กลุ่มพุทธินิยม อินทรีย์ต้องนำสิ่งเร้ามาคิด วิเคราะห์ และให้ความหมายได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

1. ทฤษฎีการเรียนรู้ด้วยการหยั่งรู้ (Insight Learning) ทฤษฎีการหยั่งรู้นี้เป็น การศึกษาทดลองของนักจิตวิทยาชาวเยอรมันซึ่งเรียกว่า กลุ่มเกสตัลท์ ซึ่งประกอบด้วย นักจิตวิทยาที่สำคัญ 3 คน คือ เวอร์ไทเมอร์ คอฟฟี่ก้า และเคอเลอร์ คำว่า เกสตัลท์ หมายถึง แบบแผนหรือภาพรวม โดยนักจิตวิทยาในกลุ่มนี้ได้ให้ความสำคัญกับส่วนรวมหรือผลรวมมากกว่าส่วนย่อย ในการศึกษาวิจัย เขาได้พบว่า การรับรู้ข้อมูลของคนเรานั้นจะรับรู้ส่วนรวมมากกว่ารายละเอียดปลีกย่อย ในการเรียนรู้และการแก้ปัญหาที่เช่นเดียวกัน คนเรานั้นจะเรียนอะไรได้ก็ต้องศึกษาภาพรวมก่อน หลังจากนั้นจึงมาพิจารณารายละเอียดปลีกย่อยจะทำให้เกิดความ

เข้าใจในเรื่องนั้นได้ชัดเจนขึ้น การเรียนรู้ตามแนวทางของกลุ่มเกสตัลท์ จะมีลักษณะดังนี้ ภาพรวม (Parts) รายละเอียดปลีกย่อย (Whole) ภาพรวม (Whole) ความเข้าใจ (Insight)

1.1 การทดลองของกลุ่มการเรียนรู้ด้วยการหยั่งรู้

การศึกษาทดลองของนักจิตวิทยาในกลุ่มนี้รู้จักกันแพร่หลาย คือ การศึกษาทดลองของเคอเลอร์โดยได้ทำการทดลองกับลิงชิมแปนซี ชื่อ สุลต่าน เคอเลอร์ได้จับลิงมาขังไว้ในกรง นอกกรงมีกล้วยซึ่งวางอยู่ไกลจากกรง และมีไม้ขนาดสั้น - ยาววางเป็นลำดับ ไม้ท่อนสั้นสุดอยู่ในกรง เมื่อสุลต่านหิว มันจึงหยิบไม้ท่อนสั้นที่อยู่ใกล้กรงเชือกกล้วยแต่ปรากฏว่าเชือกไม่ถึงมันจึงวางไม้ลง และนั่งอยู่มุมหนึ่งพร้อมทั้งมองดูไม้และกล้วยเฉย ๆ อยู่ และในทันใดนั่นเองสุลต่านก็จับไม้ท่อนสั้นเชือกกล้วยมาต่อกันแล้วจึงเอาไม้ท่อนยาวเชือกกล้วยมากินได้จากพฤติกรรมดังกล่าว เคอเลอร์สรุปว่าสุลต่านเกิดการเรียนรู้แบบหยั่งรู้คือ สามารถแก้ปัญหาได้โดยไม่ต้องลองผิดลองถูก แต่ใช้ประสบการณ์เดิมจากการที่เคยเชือกสิ่งของต่าง ๆ ภายในกรงมาก่อนแล้ว

จากการศึกษาทดลองดังกล่าว นักจิตวิทยาในกลุ่มเกสตัลท์ที่เน้นการเรียนรู้แบบการหยั่งรู้ จึงสรุปว่า โดยปกติแล้วคนเราจะมีวิธีการเรียนรู้และการแก้ปัญหา โดยอาศัยความคิดและประสบการณ์เดิมมากกว่าการลองผิดลองถูก เมื่อสามารถแก้ปัญหาในลักษณะนั้นได้แล้ว เมื่อเผชิญกับปัญหาที่คล้ายคลึงกันก็จะสามารถแก้ปัญหาได้ทันที ลักษณะดังกล่าวนี้เกิดขึ้นได้เพราะมนุษย์สามารถจัดแบบ (Pattern) ของความคิดใหม่เพื่อใช้ในการแก้ปัญหาที่ตนเผชิญอยู่ได้อย่างเหมาะสม

1.2 หลักการรับรู้

อิทธิพลจากแนวคิดของนักจิตวิทยา กลุ่มเกสตัลท์ที่อธิบายหลักการรับรู้ของมนุษย์ว่าเป็นพื้นฐานสำคัญในการเรียนรู้มีผลให้นักการศึกษานำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างมาก ทั้งนี้เพราะการรับรู้เป็นปัจจัยสำคัญของการเรียนรู้ นักจิตวิทยาในกลุ่มเกสตัลท์อธิบายว่าการรับรู้ของมนุษย์จะมีลักษณะเป็นอัตนัย และเห็นความสำคัญของส่วนรวมมากกว่ารายละเอียดปลีกย่อย กฎการรับรู้ที่สำคัญมี 4 ข้อ ดังนี้

1.2.1 กฎแห่งความใกล้ชิด สิ่งเร้าที่อยู่ใกล้กัน มักจะถูกรับรู้ว่าเป็นพวกเดียวกัน

1.2.2 กฎแห่งความคล้าย สิ่งเร้าที่มองดูคล้ายกันจะถูกจัดว่าเป็นพวกเดียวกัน

1.2.3 กฎแห่งความสมบูรณ์ สิ่งเร้าที่มีบางส่วนบกพร่องไปคนเราจะรับรู้ โดยเติมส่วนที่ขาดหายไปให้เป็นภาพหรือเป็นเรื่องที่สมบูรณ์

1.2.4 กำแห่งการต่อเนื่องที่ดี สิ่งเร้าที่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันอย่างดี จะถูกรับรู้ว่าเป็นพวกเดียวกัน

2. ทฤษฎีการเรียนรู้โดยการประมวลสารสนเทศ (Information Processing Model of Learning) นักจิตวิทยากลุ่มพุทธินิยมมีความสนใจว่ามนุษย์มีวิธีการรับข้อมูลใหม่อย่างไร เมื่อได้ความรู้แล้วมีวิธีการจำอย่างไร สิ่ง que เรียนรู้แล้วจะมีผลต่อการเรียนรู้ข้อมูลใหม่อย่างไร ปัจจุบันทฤษฎีนี้กำลังได้รับความสนใจและนำไปใช้ประโยชน์ได้มากในวงการศึกษ

2.1 ขั้นตอนการเรียนรู้

ลำดับขั้นตอนการเรียนรู้ มีดังนี้ สิ่งเร้า คือ สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ในขณะที่ สิ่งเร้าในแต่ละขณะจะมีมากมาย นักจิตวิทยาเรื่องกระบวนการรับสัมผัสพบว่า มนุษย์มีความสามารถในการรับรู้ข้อมูลต่าง ๆ ในแต่ละครั้งอย่างมากที่สุด ได้ประมาณ 11-12 อย่าง ระบบบันทึกการรับรู้ คือหน่วยบันทึกความจำหน่วยแรงของมนุษย์ ข้อมูลในขั้นนี้จะ เป็นข้อมูลชนิดเดียวกับที่ได้รับมาระยะของความจำจะมีประมาณ 1-3 วินาที เพื่อให้บุคคล ตัดสินใจมีความสนใจในข้อมูลนั้นหรือไม่ ข้อมูลที่ไม่ต้องการก็จะสูญหายไป ส่วน ข้อมูลที่ ต้องการก็จะเข้าสู่ความจำระยะสั้นต่อไป ความใส่ใจในขั้นนี้จะเป็นการคัดเลือกข้อมูลต่าง ๆ ที่ สนใจเข้าสู่ความจำระยะสั้น ในช่วงนี้เรื่อง “สมาธิ” ก่อนข้างมีความสำคัญมาก การรู้จักในขั้น นี้จะเป็นการเก็บรายละเอียดของลักษณะข้อมูลที่สำคัญและนำมาสร้างความสัมพันธ์กับข้อมูล เดิมที่มีอยู่แล้ว ความจำระยะสั้น เป็นสิ่งสำคัญในการเรียนรู้เพราะเป็นความจำที่สามารถ นำมาใช้ในการทำงานได้ การขยายความคิด เมื่อเกิดความจำระยะสั้นแล้ว ต้องนำข้อมูลนั้นมา ขยายความคิด โดยการจัดหมวดหมู่และให้ความหมายกับข้อมูลเพื่อนำไปสู่ความ จำระยะยาว ความจำระยะยาว เป็นส่วยของปรารถนาของการเรียนรู้ข้อมูล ซึ่งจะต้องมีการจัดระเบียบอย่างดี โดยการแปลความหมาย สร้างความสัมพันธ์เชื่อมโยงข้อมูล ข้อมูลใดที่ยังขาดความสัมพันธ์ กันหรือมีช่องว่างอยู่ก็จะต้องพยายามจัดช่องว่างโดยใช้หลักทางตรรกศาสตร์คือการหาเหตุผล และสร้างความสัมพันธ์ระบบควบคุม มีคุณสมบัติที่สำคัญ คือเป็นตัวควบคุมและเชื่อมโยง ความจำและสามารถนำออกไปใช้ได้ การนำมาใช้บ่อย ๆ เพื่อเป็นการย้ำในขั้นการจำระยะสั้น และเพื่อใช้สำหรับการตอบสนองต่อสิ่งเร้าต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง

2.2 องค์ประกอบของการเรียนรู้

องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้โดยการประมวลสารสนเทศ ซึ่งนักจิตวิทยาในกลุ่มพุทธรินิยมให้ความสำคัญมี 4 ประการ คือ

2.2.1 คุณลักษณะของผู้เรียน คือสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียน เช่น ความรู้เดิม ทักษะ

2.2.2 กิจกรรมของผู้เรียน ในส่วนนี้จะเกี่ยวกับขบวนการใช้สมองของผู้เรียนในขณะที่เกิดการเรียนรู้ โดยพิจารณาว่าผู้เรียนจะทำกิจกรรมอะไรบ้าง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี

2.2.3 ธรรมชาติของสิ่งที่เรียน คือข้อมูลนั้นเป็นข้อมูลประเภทใด มีการจัดเรียงลำดับเนื้อหาดีมากขึ้นเพียงใด เป็นต้น

2.2.4 วิธีการประเมินผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน คือลักษณะต่างๆ ที่ผู้เรียนแสดงออกมาเมื่อเรียนรู้แล้ว

3. การเรียนรู้เกี่ยวกับความคิดของตนเอง (Metacognition)

นักจิตวิทยาในกลุ่มพุทธรินิยม เชื่อว่า การเรียนรู้จะมีประสิทธิภาพต่อเมื่อผู้เรียนควบคุมตนเองได้ ลักษณะดังกล่าวนี้ฟลาวเวลได้เป็นผู้อธิบายไว้โดยเน้นถึงกระบวนการเรียนรู้ที่จะต้องอาศัยความสามารถทางปัญญา โดยเขาใช้คำว่า (Metacognition) เพื่ออธิบายว่าผู้เรียนจะต้องรู้เกี่ยวกับกระบวนการคิดของตนเอง

3.1 องค์ประกอบของความรู้

ฟลาวเวล ได้อธิบายว่าองค์ประกอบของความรู้ที่เกี่ยวกับกระบวนการคิดของตนเองนั้น จะมี 3 ประการ คือ

3.1.1 องค์ประกอบด้านบุคคล หรือความรู้ความเข้าใจในความสามารถของผู้เรียนว่าตนเองมีคุณสมบัติและมีความสามารถอยู่ในระดับใด

3.1.2 องค์ประกอบด้านงาน คือ ลักษณะของงานที่จะต้องเรียนรู้

3.1.3 องค์ประกอบด้านยุทธวิธี คือ เทคนิคหรือวิธีการที่ผู้เรียนเลือกใช้ในการเรียนรู้งานนั้น

4. การเรียนรู้โดยรู้ความหมาย

แนวความคิดในการเรียนรู้ด้วยวิธีนี้ได้รับอิทธิพลมาจากบรูเนอร์ การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพก็เพราะผู้เรียนสามารถแปลความหมายของข้อมูล โดยใช้ประสบการณ์ของตนเองเป็นหลักสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นความรู้ในระดับของความคิดรวบยอด

หลักการ กฎเกณฑ์ สมมุติฐาน ความสัมพันธ์ ฯลฯ ผู้เรียนจะต้องอาศัยการแปลความหมายด้วยตนเอง ซึ่งอาจจะมีการเพิ่ม การตัด การขยาย การดัดแปลงข้อมูลนั้น ๆ

4.1 ความเชื่อพื้นฐาน

นักจิตวิทยาในกลุ่มนี้เชื่อว่า ครูไม่สามารถให้ความรู้แก่ผู้เรียนได้ เพราะความรู้ที่ผู้เรียนจะต้องเป็นผู้สร้างขึ้นเอง ดังนั้นครูผู้สอนต้องสอนข้อมูลที่มีความหมาย และมีความสัมพันธ์กับผู้เรียน การสอนที่ดีจะต้องให้ผู้เรียนค้นพบและนำมาประยุกต์ใช้ได้ด้วยตนเอง หน้าที่ที่สำคัญของผู้เรียน คือจะต้องทำการตรวจสอบข้อมูลใหม่กับข้อมูลเดิมอย่างสม่ำเสมอ และเมื่อใดก็ตามที่พบว่าข้อมูลเดิมใช้ไม่ได้ ต้องรีบทำการปรับปรุงแก้ไข หน้าที่สำคัญของครูผู้สอนคือสอนให้ผู้เรียนรู้จักคิด และต้องคำนึงอยู่เสมอว่า ความรู้ที่นักเรียนเป็นกระบวนการมีใช้ผลผลิตที่สำเร็จรูป

4.2 เงื่อนไขในการเรียนรู้

การเรียนรู้โดยรู้ความหมายจะเกิดขึ้นได้ก็โดยการฝึกภายใต้เงื่อนไขดังนี้

4.2.1 การฝึกหัดวิคิด ผู้สอนจะต้องฝึกให้ผู้เรียนรู้จักคิด โดยการสร้างปัญหาและเงื่อนไขของปัญหาที่เป็นจริง และพยายามฝึกการแก้ปัญหาโดยมองหลาย ๆ ด้าน

4.2.2 เนื้อหาที่ใช้เรียนนั้นต้องเป็นเนื้อหาที่เป็นจริง โดยการเรียนในเนื้อหานั้นต้องเน้นให้ผู้เรียนรู้จักแก้ปัญหา โดยใช้ทักษะและข้อมูลต่าง ๆ ที่หลากหลาย

4.2.3 ผู้เรียนควรมีวิธีการคิดและการแก้ปัญหาในหลายทาง เพื่อเป็นการฝึกไว้ เพราะในชีวิตจริงคนเราจะมีปัญหาหลายด้าน รวมทั้งความคิดและข้อมูลต่าง ๆ ก็มีมากมายที่ผู้เรียนจะต้องรู้จักคิดวิเคราะห์เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม การนำแนวคิดกลุ่มพุทธินิยมมาใช้ในการศึกษา ความเชื่อพื้นฐาน ตัวอย่างการนำมาใช้ทางการศึกษาอิทธิพลของกระบวนการทางสมองเมื่อดิเรกอ่านตำราวิทยาศาสตร์เขาสามารถนำบางทฤษฎีมาสร้างความสัมพันธ์กับสิ่งที่เขาสังเกตเห็นได้ แต่ก็มีหลายทฤษฎีที่เขาไม่สามารถสร้างความสัมพันธ์ได้ จงระลึกไว้ว่าสิ่งที่ผู้เรียนนั้นมีใช้เป็นเรื่องของข้อมูลที่ปรากฏอย่างเดียว แต่เป็นกรรมวิธีในการเก็บข้อมูลการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายใน ดิเรกเรียนรู้ว่า ดาวเสาร์มีวงแหวนอยู่ล้อมรอบ แต่เขาไม่มีโอกาสได้ถ่ายทอดความรู้นี้ให้เพื่อน ๆ ในชั้นเรียนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงสิ่งที่เขาได้เรียนรู้มาแล้ว การวินิจฉัยเกี่ยวกับเรื่องกระบวนการทางสมอง ต้องสังเกตจากพฤติกรรมเมื่อดิเรกเขียนคำว่า พฤติกรรมภายในเป็นภาษาอังกฤษ ดิเรกเขียนว่า Convertbehavior แสดงว่าเขาจำสับสนกับชื่อยี่ห้อรองเท้าชนิดหนึ่ง สังเกตดูพฤติกรรมของผู้เรียนเพื่อนำมาพิจารณาว่าข้อผิดพลาดเกิดจากอะไรความเป็นหนึ่งเดียวของการเรียนรู้ของ

มนุษย์ ดิเรกเรียนรู้เกี่ยวกับเหตุการณ์ปัจจุบันจากการอ่านหนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ เรียนเกี่ยวกับวิธีการเรียนรู้ที่มนุษย์ทุกคนใช้ ตัวกระตุ้นที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล ดิเรกเรียนวิธีการออกเสียงภาษาอังกฤษโดยออกเสียงดัง เขียนซ้ำ ๆ กันหลายครั้ง และคิดว่าคำใดบ้างที่ออกเสียงในลักษณะเดียวกัน กระตุ้นให้ผู้เรียนคิดเกี่ยวกับข้อมูลในชั้นเรียนและช่วยให้เขามีพัฒนาทักษะในการเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ เลือกสิ่งที่จะเรียนรู้ ดิเรกรู้ว่าเขาไม่สามารถจำทุกอย่างในตำราคณิตศาสตร์ได้ ดังนั้นเขาจึงเลือกจำเฉพาะสูตรที่สำคัญบอกผู้เรียนว่าสิ่งใดสำคัญที่เขาจะต้องรู้การแปลความหมายของบุคคล ดิเรกแปลความหมายว่าการที่เขาได้คะแนนเต็มจากการทดสอบแสดงว่าเขาต้องได้เกรด A ตรวจสอบเพื่อให้แน่ใจว่าการแปลความหมายของผู้เรียนถูกต้องเหมาะสม

5. ลำดับการเรียนรู้ของการ์เย่

การ์เย่ (Gagne) ได้เสนอหลักการที่สำคัญเกี่ยวกับการเรียนรู้ว่า ไม่มีทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งที่สามารถอธิบายการเรียนรู้ของบุคคลได้สมบูรณ์ ดังนั้น การ์เย่จึงได้นำทฤษฎีการเรียนรู้แบบสิ่งเร้าและการตอบสนอง (S-R Theory) กับทฤษฎีความรู้ (Cognitive – Field Theory) มาผสมกันในลักษณะของการจัดลำดับ ดังนี้

1. การเรียนรู้แบบสัญญาณ (Signal Learning) คือการเรียนรู้ที่ผู้เรียนไม่อาจบังคับพฤติกรรมไม่ให้เกิดขึ้นได้ (มีความรู้สึกและอารมณ์) เป็นการเรียนรู้แบบวางเงื่อนไขดั้งเดิม (Classical Conditioning) ที่เกิดจากความใกล้ชิดของสิ่งเร้า และการกระทำซ้ำ (Pavlov's Classical Conditioning)
2. การเรียนรู้แบบสิ่งเร้าและการตอบสนอง (Stimulus – Response Learning) คือการเรียนรู้ที่ผู้เรียน สามารถควบคุมพฤติกรรมได้ การตอบสนองเป็นผลจากการเสริมแรงกับโอกาสกระทำซ้ำ
3. การเรียนรู้แบบลูกโซ่ (Chaining Learning) คือ การเรียนรู้ที่เนื่องมาจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนองติดต่อกันเป็นกิจกรรมต่อเนื่อง โดยเป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวกับการกระทำการเคลื่อนไหว (Motor Skills) เช่น การขับรถ การใช้เครื่องมือ เป็นต้น (Skinner's Instrumental Conditioning)
4. การเรียนรู้แบบภาษาสัมพันธ์ (Verbal Association Learning) ได้แก่ การเรียนรู้ที่ต่อเนื่องมาจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนองที่เป็นกิจกรรมต่อเนื่อง เช่นเดียวกับแบบลูกโซ่ หากแต่ใช้ภาษาแทนสิ่งต่าง ๆ

5. การเรียนรู้แบบภาษาสัมพันธ์ (Verbal Association Learning) ได้แก่ การเรียนที่ผู้เรียนสามารถมองเห็นความแตกต่างในสิ่งที่ เป็นพวกเดียวกัน และสามารถเลือกตอบสนองด้วยวิธีต่าง ๆ กัน เช่น พุดถึง “ดิน” ผู้เรียนก็รู้ว่า มีดินหลายชนิด คือ ดินร่วน ดินเหนียว ดินทราย เป็นต้น (Thorndide’s Connection Theory)

6. การเรียนรู้มโนทัศน์ (Concept Learning) ได้แก่ การเรียนรู้อันเนื่องมาจากความสามารถตอบสนองต่อสิ่งเร้าต่าง ๆ ในลักษณะเป็นส่วนรวมของสิ่งนั้นประกอบกัน เช่น วงกลม ประกอบด้วยมโนทัศน์ย่อยที่เกี่ยวกับรูปปิด ส่วนโค้ง ระยะทาง และจุดศูนย์กลาง เป็นต้น (Gestal Theory)

7. การเรียนรู้กฎ (Principle or Rule Learning) ได้แก่ การเรียนรู้ที่เกิดจากความสามารถเชื่อมโยงมโนทัศน์ต่าง ๆ เข้าด้วยกันแล้วสามารถนำไปใช้ตั้งเป็นกฎเกณฑ์ได้ เช่น มโนทัศน์ของวงกลมกับลูกแก้วเมื่อผู้เรียน รวมมโนทัศน์กันได้แล้วก็รู้ว่าของกลมกลิ้งได้ (Gestal Theory)

8. การเรียนรู้แบบแก้ปัญหา (Problem Solving) ได้แก่ การเรียนรู้ที่อยู่ในระยะ ซึ่งผู้เรียนสามารถ รวมกฎเกณฑ์ (Applying Rule) รู้จักกลวิธีหาความรู้ (Cognitive Strategy) และสามารถสร้างสรรค์ เพื่อนำไปแก้ปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ (Cognitive Theory) จากลำดับแบบการเรียนรู้ของการ์เย่ แสดงให้เห็นว่า การเรียนรู้แบบต้น ๆ จะเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้ระดับสูง และการเรียนรู้ภาษาสัมพันธ์จะช่วยให้เกิดความรู้ ความคิดที่ดีที่สามารถเข้าใจมโนทัศน์ กฎเกณฑ์และการแก้ปัญหาส่วนความหมายของการเรียนรู้ นั้น แฟรนส์เตน (Fransen) ได้กล่าวว่า “การเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลง ประสบการณ์หรือพฤติกรรมอันเนื่อง มาจากการสังเกตหรือการกระทำอย่างมีจุดมุ่งหมาย ทั้งทางกายและความคิด” และทฤษฎีของการ์เย่ในด้านการเรียนรู้ของบุคคลนั้นจะต้องเป็นการเปลี่ยนความสามารถของบุคคล ที่แตกต่างจากกระบวนการพัฒนาการหรือความเจริญเติบโต โดยจะต้องมีการฝึกหัด พฤติกรรมเปลี่ยนแปลงหลายด้าน และผลจะปรากฏอยู่นานพอสมควร ดังนั้นกล่าวได้ว่า การเรียนรู้คือ กระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเป็นผลมาจากประสบการณ์ที่มีจุดมุ่งหมายและปรากฏได้นานพอสมควร ซึ่งการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเหล่านี้ไม่ใช่เป็นผลมาจากประสบการณ์ที่มีจุดมุ่งหมายและปรากฏได้นานพอสมควร ซึ่งการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเหล่านี้ไม่ใช่เป็นผลจากความเจริญเติบโตของร่างกาย

6. พัฒนาการของอีริกสัน (Erikson's Psychosocial Stage of Development)

อีริกสัน ได้สรุปว่า ประสบการณ์และการเลี้ยงดูที่ทารกได้รับมีส่วนสำคัญในการสร้างบุคลิกภาพ ให้กับเด็ก ความรัก ความอบอุ่น จากครอบครัว ทั้งบิดา มารดา และญาติมิตรจะทำให้ทารกเติบโตมีความมั่นใจในตนเอง มีความไว้นือเชื่อใจบิดามารดา และบุคคลอื่น โดยอีริกสันได้แบ่งพัฒนาการตามความต้องการของสังคมของบุคคล ว่า Psychosocial Stage ออกเป็น 8 ระยะเวลา คือ

1. Trust and Mistrust แรกเกิด - 1 ปี (หรือระยะความไว้วางใจและไม่ไว้วางใจ) ความอบอุ่นที่เกิดขึ้นจากครอบครัวจะทำให้เด็กเชื่อใจไว้วางใจต่อโลกไว้วางใจคนอื่น ทำให้กล้าที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่
2. Autonomy and Doubt อายุ 1-3 ปี (ระยะที่มีอิสระกับความสงสัยไม่แน่ใจ) เป็นระยะที่เด็กพยายามใช้คำพูดของตนเอง และสำรวจโลกรอบ ๆ ตัว ถ้าพ่อแม่สนับสนุนจะทำให้เด็กรู้จักช่วยตนเอง และมีอิสระ ส่งเสริมความสามารถของเด็ก
3. Initiative and Guilt อายุ 4-5 ปี (ระยะมีความคิดริเริ่มกับความรู้สึกผิด) เด็กจะชอบเล่นและเรียนรู้บทบาทของสังคม ริเริ่มทางความคิดจากการเล่น เด็กที่ถูกห้ามไม่ให้ทำอะไรในสิ่งที่เขาอยากทำ เป็นเหตุให้เด็กรู้สึกผิดตลอดเวลา บิดามารดาควรพิจารณาร่วมกันว่า กิจกรรมใดที่ปล่อยให้เด็กทำได้ ก็ให้เด็กทำจะได้เกิดคุณค่าในตัวเอง ลดความรู้สึกผิดลงได้
4. Industry and Inferiority อายุ 6-11 ปี (ระยะมีความขยันหมั่นเพียรกับความรู้สึกมีปมด้อย) เด็กจะเริ่มมีทักษะทางด้านร่างกายและสังคมมากขึ้น โดยไม่ต้องอาศัยความช่วยเหลือจากผู้ใหญ่เด็กเริ่มมีการแข่งขันกันในการทำงาน เด็กวัยนี้จะชอบให้คนชม ถ้าขาดการสนับสนุนอาจทำให้เกิดความรู้สึกมีปมด้อย
5. Intimacy and Role diffusion 12-20 ปี (ระยะมีเอกลักษณ์ของตนเองกับความไม่เข้าใจตนเอง) เป็นระยะที่เด็กเริ่มสนใจเพศตรงข้ามรู้จักตัวเอง ว่าเป็นใคร ถนัดด้านใด สนใจอะไร และถ้าเด็กมีความรู้สึกไม่เข้าใจตนเองก็จะเกิดความสับสน ในตนเอง และล้มเหลวในชีวิตได้
6. Intimacy and Isolation 21-25 ปี (ระยะความใกล้ชิดสนิทสนมกับความรู้สึกโดดเดี่ยวอ้างว้าง) เป็นวัยผู้ใหญ่ตอนต้น ใช้ชีวิตแบบผู้ใหญ่ทำงานเพื่อประกอบอาชีพ สร้างหลักฐาน มีความรักความผูกพัน
7. Geniactivity and self absorption อายุตั้งแต่ 26 ปีขึ้นไป ระยะให้กำเนิดและเลี้ยงดูบุตร วัยผู้ใหญ่ถึงวัยกลางคน มีครอบครัว มีบุตร ได้ทำหน้าที่ของพ่อแม่

8. Integrity and Despair อายุ 50 ปีขึ้นไป ที่เริ่มเข้าสู่วัยชรา ระยะเวลา
 มั่นคง วยที่ต้องยอมรับความจริงของชีวิต ระลึกถึง ความทรงจำในอดีต ถ้าอดีตที่ผ่านมาแล้ว
 ประสบความสำเร็จจะทำให้มีความมั่นคงทางจิตใจ

กล่าวโดยสรุปเกี่ยวกับหลักการและทฤษฎีการเรียนรู้มีนักการศึกษาหลายท่านได้
 ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ ยกตัวอย่างเช่น การ์เช่ (Gagne) ได้เสนอหลักการที่สำคัญเกี่ยวกับการ
 เรียนรู้ที่ไม่มีทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งที่สามารถอธิบายการเรียนรู้ของบุคคลได้สมบูรณ์ ดังนั้นการ
 ที่จะนำทฤษฎีไปใช้ให้เกิดประโยชน์และเหมาะสมกับการจัดการเรียนการสอนต้องศึกษา
 ทฤษฎีนั้น ๆ ให้ถ่องแท้เสียก่อน

บริบทพื้นที่ทำวิจัย

พื้นที่ทำวิจัย คือ โรงเรียนขยายโอกาส ในอำเภอเมือง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
 ประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1 จำนวน 14 โรงเรียน นักเรียนชั้นที่ทำกรวิจัย คือ
 นักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ทั้งหมด จำนวน 245 คน โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา
 เป็นโรงเรียน ที่เป็นโรงเรียนประถมศึกษาเดิม ที่ตั้งโรงเรียนมักอยู่ใกล้หมู่บ้านนักเรียนสามารถ
 เดินทางไปโรงเรียนโดยการเดินเท้า หรือปั่นจักรยาน ครอบครัวผู้ปกครองส่วนใหญ่ประกอบ
 อาชีพเกษตรกรรม หรือรับจ้างทั่วไป ส่วนมากจะเดินทางไปทำงานที่กรุงเทพฯ ปล่อยหน้าที
 เลี้ยงดูลูก ให้เป็นภาระของตา ยาย นักเรียนที่เรียนในโรงเรียนขยายโอกาสส่วนใหญ่จึงเป็นเด็ก
 ที่ขาดความอบอุ่น และครอบครัวมีฐานะยากจนไม่สามารถส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียน
 ในเมืองได้ ฉะนั้นหลังจากจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จึงเรียนต่อที่โรงเรียนเดิม มีนักเรียนอีก
 กลุ่มหนึ่งที่ย้ายเข้าเป็นนักเรียนที่มีปัญหาทางการเรียน หรือปัญหาทางด้านพฤติกรรม นักเรียน
 กลุ่มนี้เป็นตัวแปรที่สำคัญในการสร้างสังคมในโรงเรียน ด้วยบริบททั้งหลายที่กล่าวมาทำให้
 โรงเรียนขยายโอกาส ทางการศึกษามีความน่าเป็นห่วงทั้งในด้านการจัดการเรียนการสอน และ
 ด้านพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในเขตอำเภอเมือง
 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1 จำนวน 14 โรงเรียน
 (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1. 2552 : 19) ดังนี้

1. โรงเรียนบ้านเม่นใหญ่
2. โรงเรียนบ้านคอนตูมคอนโค
3. โรงเรียนบ้านหินลาด

4. โรงเรียนบ้านหนองโนอีดำ
5. โรงเรียนบ้านลาดพัฒนา
6. โรงเรียนบ้านภูดิน
7. โรงเรียนบ้านคอนหวานหัวหนอง
8. โรงเรียนบ้านดงน้อย
9. โรงเรียนบ้านเขวา
10. โรงเรียนบ้านโคกท่างาม
11. โรงเรียนบ้านท่าตูมคอนเรือ
12. โรงเรียนบ้านหนองคู
13. โรงเรียนบ้านโคกบัวค้อ
14. โรงเรียนอนุบาลมหาสารคาม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

ญิต บุญทองเถิง (2549 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษากระบวนการเรียนการสอนคณิตศาสตร์ที่มีการควบคุมกำกับหลักสูตรแฝงเพื่อสร้างเสริมการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพของผู้เรียน ด้านผลสัมฤทธิ์ในเนื้อหาวิชา ด้านทักษะกระบวนการทางคณิตศาสตร์และด้านสภาวะทางอารมณ์ความรู้สึกที่มีต่อการเรียนรู้ซึ่งประกอบด้วย ความวิตกกังวล ในการเรียนและเจตคติต่อการเรียนคณิตศาสตร์ การวิจัยแบ่งออกเป็นสองระยะ ระยะแรก เป็นการพัฒนากระบวนการเรียนการสอน ทดลองใช้ และปรับปรุงโดยใช้การวิจัยปฏิบัติการ (Action Research) และการศึกษาผลของกระบวนการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นระยะที่สอง เป็นการศึกษายืนยันผลของกระบวนการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น การวิจัยระยะที่หนึ่ง ผลการวิจัยทำให้ได้กระบวนการเรียนการสอนที่มีการควบคุมกำกับหลักสูตรแฝง ที่พัฒนาขึ้นตามแนวทางของวิธีการผสมผสาน โดยการวิเคราะห์เฉพาะรูปแบบ เทคนิค วิธีสอน จำนวน 7 วิธี ที่ถูกคัดเลือกภายใต้กรอบพื้นฐานการเสริมสร้างการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพ แล้วนำมาผสมผสานในกระบวนการเรียนการสอน 3 ขั้นตอน โดยมีกลไกการควบคุมกำกับหลักสูตรแฝงผ่านองค์ประกอบที่สังเคราะห์ได้จากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง 1) การเสริมสร้างพลังอำนาจในการเรียนรู้ 2) การเสริมสร้างประสบการณ์ความสำเร็จและ 3) การเสริมสร้างการยอมรับนับ

ถือ ซึ่งนักเรียนสามารถยอมรับนับถือได้จากกิจกรรมที่ปฏิบัติ จากแบบแผนกำกับด้านบทบาทครู เมื่อผ่านการทดลองใช้และปรับปรุงด้วยหลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการ จำนวน 5 วงจร ทำให้ได้กระบวนการเรียนการสอนที่เหมาะสมและสามารถสร้างเสริมการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพของผู้เรียนตามเกณฑ์ที่กำหนด

วรรณิ ชัยเฉลิมพงษ์ (2547 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่ใช้วิธีดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยของหลักสูตรแฝงที่มีผลต่อลักษณะทางวิชาชีพของนิสิต นักศึกษา เกษศาสตร์ เพื่อเปรียบเทียบอิทธิพลของปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีผลต่อหลักสูตรแฝงและลักษณะทางวิชาชีพของนิสิตนักศึกษาเกษตรศาสตร์ในแต่ละชั้นปีและเพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน การจัดการกิจกรรมนิสิตนักศึกษาและการจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาเพื่อพัฒนานิสิตนักศึกษาเกษตรศาสตร์ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกนิสิตนักศึกษาเกษตรศาสตร์ 34 คน และศิษย์เก่า 12 คน วิเคราะห์ผลและเปรียบเทียบผลการวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อให้ได้องค์ประกอบของหลักสูตร เครื่องมือที่ใช้ในการตรวจสอบความตรงของรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุเป็นแบบสอบถามที่ประกอบด้วย ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้เรียน สภาพแวดล้อมภายในห้องเรียน สภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียน หลักสูตรแฝง และลักษณะทางวิชาชีพของนิสิตนักศึกษาเกษตรศาสตร์ กลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตนักศึกษาเกษตรศาสตร์ ระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยของรัฐ 6 แห่ง จำนวน 2,890 คน วิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มตัวอย่าง และลักษณะการแจกแจงของตัวแปร โดยหาค่าสถิติพื้นฐาน ตรวจสอบความสอดคล้องของรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุสมมติฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และการวิเคราะห์กลุ่มพหุด้วยโปรแกรมลิสเรล 8.54

กล่าวโดยสรุป ตามที่ผู้วิจัยทั้งสองท่านได้ศึกษาเกี่ยวกับหลักสูตรแฝงแสดงให้เห็นว่าหลักสูตรแฝงมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของนักเรียนและนักศึกษาประกอบด้วย ความวิตกกังวลและเจตคติต่อการเรียนรู้ ปัจจัยเชิงสาเหตุส่วนบุคคลที่มีผลต่อสภาวะทางอารมณ์ เกิดจากสภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียน และสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียน

เสาวนีย์ เต็งสุวรรณ (2550 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) กล่าวว่า ครูเป็นผู้ที่มีบทบาทและหน้าที่ที่จะจัดการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างเต็มที่ ครูจึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจและศึกษาให้รู้ข้อมูล อันเป็นความแตกต่างของผู้เรียนแต่ละคน และหาวิธีการสอนที่เหมาะสม เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างเต็มที่ และสามารถพัฒนาให้ผู้เรียนแต่ละคนบรรลุศักยภาพสูงสุดที่ตนเองมี

อยู่ครูต้องจัดการเรียน การสอนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้นำสิ่งที่ได้เรียนรู้มาปฏิบัติในชีวิตจริง ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ยั่งยืน โดยครูจะต้องตระหนักว่าคุณค่าของการเรียนรู้คือการที่ผู้เรียนได้นำสิ่งที่เรียนรู้นั้นไปปฏิบัติให้เกิดผล ดังนั้น หลักการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คือการจัดการเรียนรู้โดยคำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียน และการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้นำเอาสิ่งที่เรียนรู้ไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิต เพื่อพัฒนาตนเองไปสู่ศักยภาพสูงสุดที่แต่ละคนจะมี และเป็นได้

บุญเลิศ สุวรรณวง (2545 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาสำรวจความคิดเห็นของ นักศึกษาที่มีต่อสภาพการจัดการเรียนการสอนและความต้องการในการปรับปรุงบรรยากาศการเรียนการสอนในวิทยาลัยการสาธารณสุข สิรินคร การศึกษาสรุปเป็นประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. ประเด็นความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อสภาพการปฏิบัติจริงของ บรรยากาศการเรียนการสอน พบว่า โดยรวมอยู่ในเกณฑ์ที่น่าพอใจปานกลาง นักศึกษาพอใจ บรรยากาศการเรียนการสอนในด้านการประเมินผลสูงที่สุด รองลงมาพอใจด้านเนื้อหาที่สอน พฤติกรรมของอาจารย์ พฤติกรรมของนักศึกษา การจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการเรียน การสอน วิธีสอน และการใช้สื่อการเรียนการสอนของอาจารย์ตามลำดับ และนักศึกษาที่มีอายุ ต่างกัน และศึกษาอยู่ในหลักสูตรที่ต่างกันมีระดับความพอใจต่อสภาพการปฏิบัติจริงใน บรรยากาศการเรียนการสอนไม่แตกต่างกัน แต่พบว่า นักศึกษาอยู่ในชั้นปีที่ต่างกัน จะมีทัศนคติต่อบรรยากาศการเรียนการสอนแตกต่างกัน

2. ประเด็นความต้องการในการปรับปรุงบรรยากาศการเรียนการสอน พบว่า นักศึกษาต้องการให้มีการปรับปรุงเกี่ยวกับความมีระเบียบวินัยในตนเองด้านการแต่งกายมากที่สุด และต้องการให้นักศึกษามีการเตรียมตัวก่อนเข้าเรียน ต้องการให้อาจารย์มีความสนิทสนมเป็นกันเองกับนักศึกษา และเข้าสอนของอาจารย์ให้ตรงเวลาตามตารางที่กำหนดไว้ ด้านเนื้อหาที่สอน นักศึกษาต้องการให้ปรับปรุงเกี่ยวกับการปรับเนื้อหาบางเรื่องให้เหมาะสมกับ เวลาที่สอน และควรปรับปรุงเนื้อหาให้เข้าใจง่ายและเหมาะสมกับนักศึกษาให้ทันสมัย สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน ด้านวิธีสอนและกิจกรรมการเรียนการสอนนั้น ต้องการให้มีการปรับปรุงวิธีการสอนที่หลากหลาย และแทรกกิจกรรมเพื่อคลายความเครียดในขณะสอนบ้าง ต้องการให้อาจารย์ปรับปรุงสื่อการเรียนการสอนให้เพียงพอและทันสมัย เช่น ห้องเรียน Power Point และปรับปรุงห้องเรียนรวม ไม่ให้ร้อนอบอ้าวเช่นในปัจจุบัน ส่วนด้านการวัด และประเมินผลนักศึกษาเห็นว่า สภาพการปฏิบัติจริงโดยรวมปัจจุบันนี้คืออยู่แล้ว จึงไม่มีความต้องการในการปรับปรุงการประเมินผล

โชตรีศมี จันทน์สุคนธ์ (2549 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์และเจตคติต่อการเรียนประวัติศาสตร์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยการสอนแบบแสดงบทบาทสมมติและการสอนแบบปกติ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปทุมวัน กรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2548 จำนวน 100 คน ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง โดยพิจารณาเลือกห้องเรียนที่มีคะแนนเฉลี่ยของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในวิชาสังคมศึกษาที่ใกล้เคียงกันมากที่สุด เป็นกลุ่มทดลอง 50 คน และกลุ่มควบคุม 50 คน กลุ่มทดลองสอนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้แบบแสดงบทบาทสมมติ กลุ่มควบคุมสอนด้วยการสอนแบบปกติ ใช้เวลาในการทดลองกลุ่มละ 15 คาบ ๆ ละ 50 นาที เท่ากันโดยใช้แบบแผนการวิจัยแบบ Randomized Control Group Pretest-Posttest Design เครื่องมือที่ใช้ในการทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย แผนการจัดการเรียนรู้โดยวิธีสอนแบบแสดงบทบาทสมมติ แผนการจัดการเรียนรู้โดยวิธีสอนแบบปกติ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนประวัติศาสตร์ แบบสอบถามวัดเจตคติต่อการเรียนประวัติศาสตร์ และแบบสอบถามความพึงพอใจต่อวิธีสอนแบบแสดงบทบาทสมมติวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติแบบ t-test for independent Sample ผลการศึกษาพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนประวัติศาสตร์ของกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ 0.05 เจตคติต่อการเรียนประวัติศาสตร์ของกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และกลุ่มทดลองมีความพึงพอใจต่อการสอนแบบแสดงบทบาทสมมติในระดับมาก

นิธิตา มัสยามาศ (2550 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเจตคติต่อการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์พื้นฐาน ของนักเรียนชั้น ชย.11 ระดับผลการเรียนต่างกันจาก ความเชื่อความคิด ความรู้สึก ของบุคคลที่มีต่อวิชาวิทยาศาสตร์ โดยปรับพฤติกรรมที่แสดงออกมานั้นมี 2 ลักษณะ คือ 1. เจตคติเชิงบวกต่อวิชาวิทยาศาสตร์ เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกมาในลักษณะ พึงพอใจ ความชอบ อยากเรียน และอยากเกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์ 2. เจตคติเชิงลบต่อวิทยาศาสตร์ เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกมาในลักษณะไม่พอใจ ไม่ชอบ ไม่อยากเรียน และไม่อยากเกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์ จากการทดสอบเก็บคะแนนวิชาวิทยาศาสตร์พื้นฐาน ห้องชย.11 ในแต่ละครั้งพบว่านักศึกษาที่สอบได้คะแนนสูงมักจะทำคะแนนได้สูงทุกครั้ง ในขณะที่นักศึกษาซึ่งคะแนนต่ำ ก็มักจะสอบได้คะแนนต่ำและสอบไม่ผ่านเกณฑ์เสมอ ความรู้สึกชอบ พอใจ หรือความเบื่อหน่ายในการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์พื้นฐานน่าจะมีผลต่อระดับคะแนนหรือผลการเรียนแต่ละคน จากผลการวิจัยพบว่านักศึกษาที่มีระดับผลการเรียนสูงมีเจต

คดีต่อวิชาวิทยาศาสตร์พื้นฐานสูงเป็นอันดับแรก แสดงออกมาในลักษณะพึงพอใจ ความชอบ
อยากเรียน และอยากเกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์ นักศึกษาที่มีผลการเรียนปานกลาง และระดับ
ผลการเรียนต่ำ มีเจตคติต่อการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์พื้นฐานรองลงมาตามลำดับ

สุคนธ์ทิพย์ สีสัน (2548 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเจตคติในการเรียนวิชาการงาน
อาชีพและเทคโนโลยี (พีพีดีคไทย) ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 เนื่องจากผู้วิจัยได้
ปฏิบัติหน้าที่สอนวิชาพีพีดีคไทย ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 5 มาเป็นเวลานาน วิชาพีพีดีคนี้
เป็นวิชาปฏิบัติที่มุ่งฝึกทักษะในการเรียนรู้จริง และเกิดความสามารถ ประสบการณ์ ความ
ชำนาญ ซึ่งผู้สอนได้ปรับปรุงการสอนตลอดเวลา มีวิธีการตลอดจนเทคนิคต่าง ๆ ของการ
เรียนพีพีดีค เพื่อจะให้ผู้เรียนได้นำไปประยุกต์ใช้ในงานอาชีพได้และเป็นพื้นฐานในการเรียน
วิชาคอมพิวเตอร์ได้เป็นอย่างดีทำให้ผู้เรียนคิดเป็นทำเป็นบริการเป็น ด้วยตัวผู้เรียนเอง และ
เพื่อสนองการศึกษาของกลุ่มงานอาชีพฯ เพื่อการอาชีพที่ครบวงจร ผลการวิจัยพบว่า การ
เรียนวิชาพีพีดีคเป็นการฝึกปฏิบัติทักษะที่จริงจัง คิดเป็นระดับดี 93.7% และการเรียนวิชา
พีพีดีคไม่คิดเป็นร้อยละ 6.30%

ณัฐพร เกลิมชาติ (2551 : บทคัดย่อ) ผลการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโรงเรียน
บ้านร่องบง โดยใช้กระบวนการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ การศึกษาครั้งนี้มี
วัตถุประสงค์ 1) เพื่อประเมินผลการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนบ้านร่องบง โดยใช้
กระบวนการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ 2) เพื่อประเมินผลการจัดการเรียนการสอน
ของครูผู้สอน โดยใช้กระบวนการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ ของ โรงเรียนบ้านร่อง
บง 3) เพื่อประเมินการยอมรับของผู้ปกครองนักเรียน/กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีต่อ
การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนบ้านร่องบง โดยใช้กระบวนการจัดการเรียนการสอนแบบ
บูรณาการ สรุปผลการศึกษาได้ดังนี้ ตอนที่ 1 ผลการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนบ้านร่องบง
โดยใช้กระบวนการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการพบว่า 1. ผลการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน
ด้านผลการประเมินการบริหารงานพัฒนาคุณภาพ ผู้เรียน โรงเรียนบ้านร่องบง โดยใช้
กระบวนการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการในส่วนของครูผู้สอน โดยภาพรวมอยู่ใน
ระดับดีที่สุด ($X = 4.750$) เมื่อพิจารณาเป็นรายการปรากฏว่า การสร้างความตระหนักให้แก่
บุคลากรที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนเป็นอย่างดี และมีการสรุป และรายงานผลการ
พัฒนาคุณภาพเสนอต่อผู้บังคับบัญชาและสาธารณชน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับดีที่สุด
(5.000) การพัฒนาบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนได้อย่างเหมาะสม มี
ค่าเฉลี่ยต่ำสุด อยู่ในระดับดี (4.333) 2. ผลการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนด้านผลการประเมินการ

บริหารงานพัฒนาคุณภาพโรงเรียนบ้านร่องบง โดยใช้กระบวนการจัดการเรียนการสอนแบบ บูรณาการ ในส่วนของผู้ปกครองนักเรียนและกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยภาพรวม อยู่ในระดับดี (4.207) เมื่อพิจารณาเป็นรายการปรากฏว่า การจัดบรรยากาศที่เป็นกัลยาณมิตร ในการบริหารงานพัฒนาคุณภาพ ผู้เรียนได้อย่างเหมาะสมมีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับดีที่สุด (4.78) การประสานงานและ ประชาสัมพันธ์สร้างความเข้าใจให้ชุมชน อย่างทั่วถึง และเปิด โอกาสให้นักเรียน ได้แสดงผลงานเพื่อสรุปลงความรู้ที่ได้เรียนรู้อย่างเป็นระบบ มีค่าเฉลี่ย ต่ำสุด อยู่ในระดับดี (3.875) 3. ผลการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของ นักเรียนเฉลี่ยทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีค่าเฉลี่ยร้อยละสูงสุด เท่ากับ 80.05 เมื่อจำแนกเป็นรายชั้นเรียน รายวิชา ปรากฏว่า ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 มี ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเท่ากับ 82.00 ชั้น ประถมศึกษาปีที่ 2 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ มีค่าเฉลี่ย สูงสุดร้อยละเท่ากับ 79.70 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระการ เรียนรู้คณิตศาสตร์ มีค่าเฉลี่ยสูงสุดร้อยละเท่ากับ 83.50 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียนสาระการเรียนรู้สุขศึกษา/พละ มีค่าเฉลี่ยสูงสุดร้อยละเท่ากับ 80.50 ชั้นประถม ศึกษปีที่ 5 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ มีค่าเฉลี่ยสูงสุดร้อยละ เท่ากับ 90.42 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคม มี ค่าเฉลี่ยสูงสุดร้อยละเท่ากับ 79.33 ตอนที่ 2 ผลการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอน โดยใช้ กระบวนการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการของโรงเรียนบ้านร่องบง โดยใช้กระบวนการ จัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($X = 2.726$) เมื่อพิจารณา เป็นรายการปรากฏว่า รายการที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมาก (2.844) จำนวน 4 รายการ ได้แก่ 1. ผู้บริหารโรงเรียนมีความเอาใจใส่ต่อคุณภาพของผู้เรียนในโรงเรียนอย่างแท้จริง 2. มีการบริหารงานแก้ปัญหาการพัฒนาคุณภาพอย่างจริงจัง 3. นักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อการเรียน ในโรงเรียน 4. โรงเรียนมีการประชาสัมพันธ์ แจ้งข่าวสารให้ชุมชนได้ทราบถึงความเคลื่อนไหวของการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนเป็นประจำ ส่วนรายการนักเรียนรู้จักใช้เวลาว่างให้เกิด ประโยชน์ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด อยู่ในระดับปานกลาง (2.250)

สุจิตรา เถาสวีโท (2550 : บทคัดย่อ) ศึกษาเกี่ยวกับทัศนคติต่อคณิตศาสตร์ ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนพนาศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอำนาจเจริญ 80 หน้า พ.ศ. 2550 การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทัศนคติต่อคณิตศาสตร์ของ นักเรียนช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนพนาศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอำนาจเจริญ และ

เพื่อเปรียบเทียบทัศนคติ ต่อคณิตศาสตร์ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนพนาศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอำนาจเจริญครั้งนี้ เป็นนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนพนาศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอำนาจเจริญ จำนวน 50 คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ โดยมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .89 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่า t และ F

ผลการวิจัยพบว่า 1. ทัศนคติต่อคณิตศาสตร์ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนพนาศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอำนาจเจริญ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2. การเปรียบเทียบทัศนคติต่อคณิตศาสตร์ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนพนาศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอำนาจเจริญ จำแนกตามเพศ อายุ และระดับชั้น พบว่า 2.1) ทัศนคติต่อคณิตศาสตร์ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนพนาศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอำนาจเจริญ จำแนกตามเพศ โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2.2) ทัศนคติต่อคณิตศาสตร์ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนพนาศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอำนาจเจริญ จำแนกตามอายุ โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 2.3) ทัศนคติต่อคณิตศาสตร์ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนพนาศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอำนาจเจริญจำแนกตามระดับชั้น โดยภาพรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

กล่าวโดยสรุปจากงานวิจัยที่ผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวกับสภาพการจัดการเรียนการสอนทำให้เห็นว่าบรรยากาศในการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียนนั้นควรเป็นบุคคลที่มีความสำคัญในการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียนและยังมีผลต่อเจตคติต่อการเรียนของนักเรียนอีกด้วย

2. งานวิจัยต่างประเทศ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรแฝงที่ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้ามีดังนี้

ฮานเน (Hunnay. 1986 : 9-15) ได้ศึกษาเรื่อง การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมผ่านหลักสูตรแฝง (Cultural Reproduction via The Hidden Curriculum) เป็นวิทยานิพนธ์ปริญญาระดับดุษฎีบัณฑิตของมหาวิทยาลัยแห่งรัฐโอไฮโอ (The Ohio state University) การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาที่หลักสูตรแฝงทำให้เกิดการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม (Cultural Reproduction) และสำรวจธรรมชาติของหลักสูตรแฝง โดยมีคำถามในการวิจัยประกอบด้วย 6 คำถามหลัก คือ

1. การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมเกิดจากหลักสูตรแฝงใช่หรือไม่ถ้าใช่เกิดขึ้นได้อย่างไร ธรรมชาติของการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมคืออะไร และได้ผลอะไรออกมา
2. หลักสูตรแฝงนี้ถูกซ่อนเร้นจากใคร อย่างไร
3. แหล่งที่มาที่สามารถสังเกตได้เชิงประจักษ์ของหลักสูตรแฝงมีอะไรบ้าง
4. มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างหลักสูตรแฝงกับหลักสูตรทางการหรือไม่อย่างไร
5. การเปลี่ยนแปลงตัวบุคคล เวลาหรือแหล่งที่มาจะมีผลต่อการซ่อนเร้นของหลักสูตรแฝงหรือไม่อย่างไร
6. ถ้าได้หีบยกหลักสูตรแฝงให้ได้รับรู้กันแล้ว จะมีผลต่อสมาชิกในสังคมในสถานศึกษาหรือไม่ อย่างไร

รูปแบบวิธีการวิจัยในการศึกษาครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อที่จะศึกษาว่านักเรียนเรียนรู้อะไรในหลักสูตรแฝง โดยทำการศึกษาในโรงเรียนมัธยมในชุมชนคนงาน (Working Class) ทำการสังเกตชั้นเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนปีที่ 2 ของโรงเรียนเป็นเวลา 5 เดือน รวบรวมข้อมูล โดยการบันทึกเหตุการณ์ต่าง ๆ และการบันทึกเทป นอกจากนี้ยังใช้วิธีการสัมภาษณ์นักเรียนในชั้น ครูผู้สอน และครูใหญ่หลายครั้ง ทั้งในลักษณะที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ และใช้สัมภาษณ์เชิงลึกกับนักเรียน 7 คน

จากการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการเปรียบเทียบอย่างต่อเนื่อง (Constant Comparative Method) พบว่า นักเรียนเกิดทัศนคติของชนชั้นคนงานที่เกี่ยวข้องกับเรื่องอำนาจ (Power) อำนาจหน้าที่ การแบ่งชั้นทางสังคม และจริยธรรมในงาน ซึ่งการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจากการยอมรับ โดยปริยายของนักเรียน นอกจากนั้นแล้วนักเรียนโดยทั่วไป ยอมรับว่าการแลกเปลี่ยนทางการศึกษานั้นมีคุณค่าพอ เนื่องจากเชื่อว่าการศึกษาเป็นกุญแจสำคัญที่จะไขไปสู่ความฝันของชาวอเมริกัน หลักสูตรแฝงเป็นวิถีทางหนึ่งที่ทำให้เกิดการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมโดยที่อาจเกิดจากที่โรงเรียนนำเสนอเอง หรือแม้แต่นักเรียนเป็นผู้ผลิตซ้ำเองในบางครั้ง ส่วนเนื้อหาที่เรียนรู้ในหลักสูตรแฝงนั้นไม่ได้ซ่อนเร้นจากสมาชิกเสียทั้งหมด เพียงแต่ในบางครั้งไม่ได้มีการคำนึงถึงผลในอนาคตที่จะเกิดขึ้นตามมา แหล่งที่มาที่สังเกต ได้เชิงประจักษ์ของหลักสูตรแฝงนั้น มีหลากหลายแหล่งมาก ตั้งแต่สิ่งแวดล้อมในโรงเรียนเช่น กฎ ระเบียบ ลำดับชั้นระหว่างครูกับนักเรียน การแข่งขันกันเรื่องเกรด รูปแบบการยอมรับซึ่งอำนาจและอำนาจหน้าที่ และการแบ่งชั้นทางสังคมเนื้อหาที่เรียนรู้จากหลักสูตรแฝงนั้นมีเรื่องราวเกี่ยวกับการยอมรับในอำนาจหน้าที่ บทบาทของอำนาจภายในสังคม หรือแม้แต่ในเรื่องการแบ่งชั้นทางสังคม นักเรียนแต่ละคนจะมีประสบการณ์การเรียนรู้ในหลักสูตร

แฝงที่แตกต่างกัน แต่ในการศึกษาครั้งนี้พบว่า นักเรียนเรียนรู้และยอมรับลักษณะของ จริยธรรมในงานเหมือน ๆ กัน การศึกษาครั้งนี้ไม่สามารถตอบคำถามเรื่องเวลาที่เปลี่ยนแปลง ว่าจะมีผลต่อหลักสูตรแฝงหรือไม่ และยังพบว่ามึนักเรียน 2 คนที่ได้ตระหนักของการมีอยู่ ของหลักสูตรแฝง แต่ทัศนคติ หรือพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงจากการตระหนักในครั้งนี้ก็ ไม่ได้เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ถาวร

แซมเบล และแม็คคูเวลล์ (Sambell and Medowell, 1998 : 391-402) ได้ ศึกษาเรื่องการสร้างหลักสูตรแฝง ข่าวสารและความหมายในการประเมินการเรียนรู้ของ นักเรียน (The Construction of the Hidden Curriculum : Messages and Learning in the Assessment of Student Learning) ในปี 1998 วัตถุประสงค์ของการวิจัยคือ ศึกษา ประสบการณ์ของผู้เรียนในการใช้วิธีการประเมินแบบใหม่ และศึกษาการก่อรูป (Construct) หลักสูตรแฝงของนักเรียนอันเกิดจากการใช้วิธีประเมินแบบใหม่ คณะผู้วิจัยระบุว่านักเรียน ไม่ได้ตอบสนอง แต่นักเรียนจะเกิดการสร้าง หรือก่อรูปหลักสูตรแฝงขึ้น ผ่านการรับรู้และการ ให้ความหมายของตัวนักเรียนเอง คณะผู้วิจัยยังระบุต่ออีกว่าการประเมินนั้นจะเป็นการสื่อ ความหมายให้นักเรียนมั่นใจว่าควรจะเรียนอะไร และเรียนอย่างไร ความเข้าใจและการ ตีความหมาย รวมทั้งความรู้สึกที่มีต่อการประเมินนั้นจะแตกต่างกันไปในนักเรียนแต่ละคน

คณะผู้วิจัยทำการศึกษาจากกรณีศึกษาจำนวน 13 ราย โดยสัมภาษณ์อาจารย์ และนักศึกษาทำการศึกษาจากเอกสาร และการสังเกต กรณีศึกษาทั้งหมดนี้จะครอบคลุมการ ประเมินหลายวิธีตั้งแต่การให้ทำโครงการวิจัยส่วนบุคคล การนำเสนอปากเปล่า การประเมิน จากการทำงานเป็นกลุ่ม การเปิดหนังสือสอบ การนำเสนอด้วยโปสเตอร์ และการประเมิน โดยเพิ่มสะสมงาน ลักษณะการประเมินนั้นมีทั้งการประเมินตนเองของนักเรียน และการ ประเมิน โดยบุคคลอื่น เวลาที่ใช้ในการประเมินนั้นมีตั้งแต่ใช้เวลาไม่นานจนถึงนานเป็นปีการ สัมภาษณ์ในทั้งในลักษณะเป็นกลุ่มและเป็นรายบุคคล สัมภาษณ์ถึงมีโครงสร้าง วิเคราะห์ ข้อมูลที่ได้โดยการจัดกลุ่มของเนื้อหาที่มีความหมายใกล้เคียงกัน ก่อนที่จะให้ความหมายผู้ วิเคราะห์จะมีการอภิปรายกันก่อน และพยายามหาเหตุการณ์ที่ได้จากการสัมภาษณ์มายืนยัน ความเข้าใจการวิเคราะห์ข้อมูลทำโดยการจำแนกประเภทและจะทำให้เสร็จทีละคนก่อนที่การ วิเคราะห์รวมในการศึกษานี้ได้มุ่งศึกษาถึงความเหมือนและความแตกต่างในมุมมองของ นักเรียนที่มีต่อการประเมิน โดยวิเคราะห์ 2 ระดับ คือ วิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่าง ความตั้งใจของผู้สอนในการใช้วิธีการประเมินแบบใหม่ กับข่าวสารที่ผู้เรียนได้รับว่าเขาควรจะ เรียนอะไร และเรียนอย่างไรเพื่อจะให้บรรลุถึงข้อกำหนดที่มีในวิธีการประเมินนั้น ๆ และทำ

การวิเคราะห์เป็นรายบุคคลที่มุ่งตรวจสอบว่าในกลุ่มผู้ให้ข้อมูลนั้นมีความแตกต่างหรือเหมือนกันอย่างไรในประเด็นแรงจูงใจ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ประเมินและผู้ถูกประเมินและวิธีการที่ใช้ในการเรียน

ผลการวิเคราะห์ในประเด็นแรกนั้นพบว่า นักศึกษาแสดงถึงการรับรู้่วิธีการประเมินแบบใหม่เหล่านี้กระตุ้นให้นักศึกษาทำงานด้วยวิธีที่แตกต่างจากที่เคยทำ การประเมินแบบใหม่ทำให้มองเห็นถึงธรรมชาติการเรียนรู้ที่แตกต่างจากเดิมซึ่งตรงกับความตั้งใจของอาจารย์ผู้ทำการประเมินสำหรับประเด็นที่สองที่มีการวิเคราะห์ใน 3 ประเด็นย่อยนั้นพบว่ามีความแตกต่างในเรื่อง “แรงจูงใจ” ตัวอย่างเช่น นักศึกษาคนหนึ่งให้ความเห็นในการทำข้อสอบแบบเลือกตอบ ว่ารู้สึกมีแรงกระตุ้นภายนอกที่จะมาช่วยตนเองกระตุ้นมากขึ้น แต่อีกคนมีความรู้สึกว่าการทำข้อสอบแบบนี้เหมือนกับว่าเป็นกลุ่มของการตรวจสอบความรับผิดชอบ และมีความรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่น่ากลัวมากกว่าเป็นแรงกระตุ้นทางบวกนักศึกษาทั้งคู่อุ้สึกเหมือนกันว่า การทำข้อสอบแบบ MCQ นั้น จะต้องรู้ครอบคลุมในเนื้อหาวิชามากขึ้นกว่าการตอบแบบเรียงความอย่างที่เคยทำแต่ทั้งคู่แปลความหมายและความรู้สึกต่างกัน ซึ่งเป็นไปได้เนื่องจากการศึกษาผู้เ้ระบว่าการศึกษาที่ตนเองเข้ามาเรียนที่มหาวิทยาลัยนั้น เพราะมีความต้องการที่จะใช้ชีวิตแบบสนุกสนาน ในขณะที่นักเรียนคนแรกนั้นเป็นผู้ที่มีแรงกระตุ้นภายใน ในการเรียนอยู่แล้วสำหรับประเด็นย่อยเรื่อง “ความสำคัญสำหรับผู้ประเมินและผู้ถูกประเมิน” ครั้งนั้นเป็นการศึกษาจากโครงการทบทวนความรู้ เป็นรายบุคคล ที่นักศึกษาจะต้องทำการประเมินตนเองจากการพบอาจารย์ในแต่ละครั้ง นักศึกษาทุกคนมีความเห็นสอดคล้องกันในการรับรู้ถึงการเปลี่ยนบทบาทอาจารย์จากการเป็นผู้ตัดสินทั้งหมดมาเป็นผู้ให้คำปรึกษาและทำงานร่วมกันกับนักศึกษา สำหรับการแปลความหมายของนักศึกษาแต่ละคนจะมีลักษณะต่าง ๆ กัน เช่น นักศึกษาบางคนจะมีความชอบมากกว่าหากได้รับการบอกอาจารย์ว่าต้องทำอะไร บางคนมองว่าเป็นกลไกในการจัดประเภท เนื่องจากมีความกังวลว่าตนเองจะถูกประเมินโดยอาจารย์ว่ามีความสามารถต่ำกว่ามาตรฐาน นักศึกษาบางคนมองว่าเป็นการเรียนรู้วิธีการที่จะเป็น “นักเรียนแบบอย่าง” (Model Student) จะพยายามฝึกพฤติกรรมที่คิดว่าจะทำให้อาจารย์พอใจพยายามทำให้อาจารย์เห็นว่าตนเองเป็นดังที่อาจารย์คาดหวังไว้ เป็นต้น

ประเด็นย่อยประเด็นสุดท้ายคือเรื่อง “วิธีการที่ใช้ในการเรียน” ประเด็นนี้เป็นการศึกษาเรื่องการเปิดหนังสือสอบ ซึ่งอาจารย์ต้องการให้นักศึกษาใช้ความเข้าใจในการสอบมากกว่าการสะสมความรู้และเทกต์บอออกมาตอนสอบซึ่งก็หมายถึงการท่องจำนั่นเอง นอกจากนี้ยังต้องการให้นักศึกษาได้อ่านหนังสือมากขึ้นด้วย ในการวิเคราะห์ระดับแรกนั้น นักศึกษา

มีความเข้าใจตรงกับอาจารย์ว่าเป็นการทดสอบที่ไม่ต้องท่องจำเป็นการสอบที่นักศึกษาจะต้องมีการเรียนรู้ที่ดีกว่าเดิมและต้องรู้มากกว่าความรู้ที่ได้จากการสอนของอาจารย์ส่วนในเรื่องการให้ความหมายของนักศึกษาแต่ละคนนั้น มีบางคนบอกว่าชอบการสอบวิธีนี้แต่รู้สึกว่าจะมีความกังวลมากขึ้นว่าจะสับสนกับเรื่องที่ไม่ใช่วิชาที่สอบ นักศึกษาบางคนก็บอกว่าตัวเองไม่ได้เปิดหนังสืออยู่ดี เนื่องจากยังติดอิทธิพลการปิดหนังสือสอบอยู่ และยังมีความกังวลว่าหากต้องใช้ข้อมูลที่ไม่ได้จำหรือจำไม่ได้แล้วจะแก้ปัญหาอย่างไร และเพื่อความมั่นใจจึงยังคงเตรียมตัวสอบด้วยการท่องอยู่เหมือนเดิม ตระหนักในความหมายที่ซ่อนแฝงอยู่แตกต่างกันขึ้นกับพื้นหลังของแต่ละคน ซึ่งทำให้แต่ละคนสร้างหลักสูตรแฝงของตนเองขึ้นซึ่งอาจเหมือนหรือแตกต่างกันก็ได้

มาร์โกลิส และโรเมอโร (Margolis and Romero, 1998 : 1-23) มหาวิทยาลัยจากรัฐอริโซนา (Arizona State University) ศึกษาผลของหลักสูตรแฝงที่มีต่อหญิงต่างผิวที่เป็นนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาในสาขาวิชาสังคมวิทยา โดยการสัมภาษณ์ นักศึกษาหญิง 26 คน ที่ผ่านการศึกษาระดับดุษฎีบัณฑิตศึกษาของสาขาวิชาสังคมวิทยา และพบว่าหลักสูตรในระดับนี้ไม่เพียงแต่ทำหน้าที่ในการผลิตนักวิชาชีพทางสังคมวิทยาเท่านั้น แต่ในขณะเดียวกันยังได้ทำการผลิตซ้ำ (Reproduct) ซึ่งความไม่เท่าเทียมกันในเรื่องเพศ เชื้อชาติ ชนชั้น ตลอดจนความไม่เท่าเทียมกันในเรื่องอื่น ๆ อีกด้วย คำถามหลักสำหรับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คือ หลักสูตรที่ศึกษาอยู่นี้ ทำให้เกิดการผลิตซ้ำ (Reproduction) ซึ่งความไม่เท่าเทียมกันในเรื่องต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นได้อย่างไร คณะผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์หญิงผิวสี 26 คนที่จบการศึกษาแล้วโดยใช้การสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ ระยะเวลาที่ใช้ในการสัมภาษณ์ ประมาณ ตั้งแต่ 45-90 นาที คำถามที่ถามจะเป็นคำถามกว้าง ๆ เกี่ยวกับประสบการณ์ขณะที่ศึกษาอยู่ เรื่องโครงสร้างทางสังคม (Social Structure) ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการของโปรแกรมที่ศึกษา ความช่วยเหลือในด้านการเงินและการให้คำปรึกษา ความสัมพันธ์กับอาจารย์และนักศึกษาด้วยกัน การทำวิจัย การเผยแพร่ผลงานโอกาสในการสอน ตลอดจนประสบการณ์อื่น ๆ ที่มีอิทธิพลต่อภาคตัดสินใจ ทางเลือก และการวางแผนอาชีพ

วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการถอดเทป โดยการจัดกลุ่มของข้อมูลเป็นเรื่องการให้คำปรึกษา ความช่วยเหลือทางด้านการเงิน ความเป็นเครือข่าย (Networking) เหตุผลในการเลือกโปรแกรมที่ศึกษา ความสัมพันธ์กับอาจารย์และเพื่อนนักศึกษา โอกาสในการสอนและการเผยแพร่ผลงาน และประเด็นอื่น ๆ ที่ผู้ให้ข้อมูลระบุว่าเป็นอุปสรรคในการศึกษา ผลจากการศึกษาพบว่า โปรแกรมการศึกษาทำให้ผู้เรียนมีรูปแบบการเรียนในลักษณะที่แข่งขันกัน

มากกว่าที่จะทำงานเป็นทีม ทั้งนี้เนื่องจากขาดการสนับสนุนจากทั้งอาจารย์ และลักษณะโครงสร้างของตัวโปรแกรมเอง ทั้งนี้ถึงแม้ว่าจะมีอาจารย์บางคนที่ไม่ได้ให้ความสำคัญในเรื่องเกรดที่ได้ก็ตาม แต่ยังมีประเด็นอื่นที่ต้องแข่งขัน เช่น เรื่องการเข้าถึงทรัพยากรที่มีขีดจำกัด (Scarce Resource) ลักษณะอื่น ๆ ของหลักสูตรแฝงที่เกิดขึ้น เช่น การตีตราประทับ (Stigmatizations) อันเนื่องมาจากการเป็นคนต่างสีผิว การสร้างความรู้สึกลดคุณค่าตนเองว่าเป็นตัวปัญหา และลดความคาดหวังของตนเอง (Blaming the victim and Colling-out) โดยการสื่อให้ผู้เรียนรับรู้สาเหตุการเกิดต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนั้นเป็นเรื่องปกติและเปลี่ยนแปลงไม่ได้ ดังนั้น จึงเปรียบเสมือนว่าเป็นการทำให้ผู้เรียนจำต้องยอมรับต่อสถานการณ์เหล่านั้นไปโดยปริยาย การมีความคิดต่อกลุ่มคนต่างสีผิวว่ามีลักษณะในทางลบ และนำเอาความคิดนี้มาใช้ในการกำหนดบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่ต่างสีผิวเช่นกันว่ามีลักษณะที่ไม่ดีเหมือนกัน (Stereotyping) การไม่อยู่คงที่ (Absence) เนื่องจากความเป็นหญิงที่ต่างสีผิว และเป็นคนส่วนน้อยในโปรแกรม จึงเสมือนกับถูกแยกออกจากคนกลุ่มใหญ่ ที่ไม่ได้รับความสนใจหรือใส่ใจว่ายังมีคนเหล่านี้อยู่ด้วยลักษณะการแบ่งชั้นทางความรู้ (Hierarchy of Knowledge) ที่แฝงอยู่ในโปรแกรม หัวข้อที่จะศึกษาหรือวิจัยในเรื่องเกี่ยวกับเชื้อชาติ หรือเรื่องเพศ จะไม่ได้รับการยอมรับจากโปรแกรม ซึ่งทำให้ขาดโอกาสในการที่จะศึกษาเรื่องเหล่านี้อย่างลึกซึ้งและผู้ที่พยายามจะศึกษา หรือนำเสนอในเรื่องเหล่านี้ก็จะถูกกีดกันออกไป (Exclusion) และการถูกจัดจำแนก (Tracking) เป็นกลุ่มคนที่แตกต่างกันในโอกาสในหลาย ๆ เรื่อง เช่น โอกาสในการทำวิจัย โอกาสในการศึกษาต่อในระดับปริญญาเอก โอกาสในการเผยแพร่ผลงาน หรือแม้แต่ในโอกาสในอันที่จะได้ทำงานที่ดีและมีเกียรติ สิ่งเหล่านี้ทั้งหมด ส่วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่ยืนยันให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมกันที่เกิดขึ้นจากหลักสูตรแฝง

อโฮลา (Ahola, 2000 : 28-41) ได้นำเสนอผลการวิจัยที่ยังไม่เสร็จสมบูรณ์ดี เรื่อง “หลักสูตรแฝงในระดับอุดมศึกษา : เรื่องที่น่าเกรงกลัวหรือยินยอม” (Hidden Curriculum in higher Education Something to Fear or Comply to) ไว้ในการประชุมวิชาการ “นวัตกรรมในการศึกษาระดับอุดมศึกษา” (Innovations in Higher Education 2000) ที่เมืองเฮลซิงกิ ประเทศฟินแลนด์ เมื่อวันที่ 2 สิงหาคม ค.ศ. 2000 โดยตั้งคำถามในการวิจัยว่า สิ่งที่นักศึกษาได้เรียนจริงๆ ขณะที่อยู่ในมหาวิทยาลัย คืออะไร และเกิดการเรียนรู้ในสิ่งเหล่านั้นได้อย่างไร

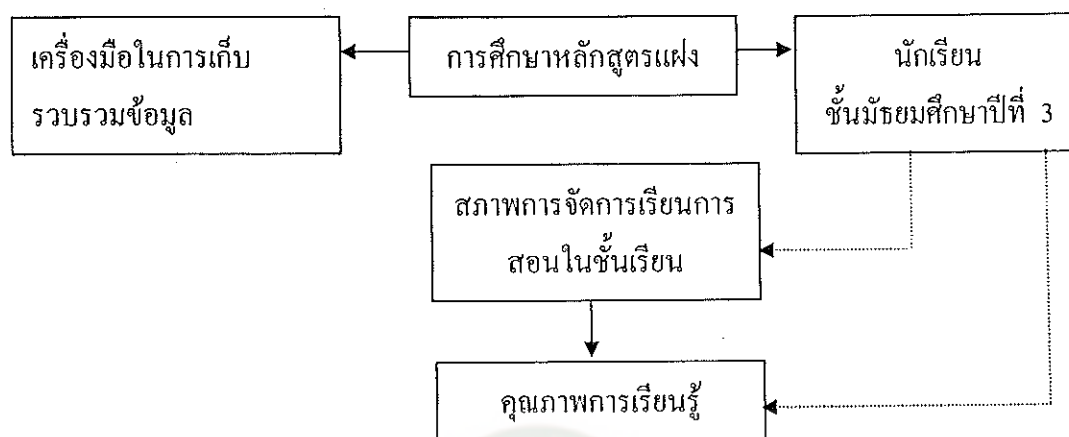
การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณที่ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์นักศึกษาจำนวนหนึ่ง เพื่อตรวจสอบกรอบแนวคิด และประเด็นที่เกี่ยวกับแบบสอบถาม จากนั้นจึงทำ

การเก็บข้อมูลจากนักศึกษาจำนวน 280 คน จาก 3 คณะ คือ วิทยาศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ และสังคมศาสตร์ อัตราการตอบกลับเท่ากับร้อยละ 50 โครงสร้างของแบบสอบถามมี 3 ส่วน คือ ส่วนแรกจะถามนักศึกษาเรื่องการปรับตัว หรือการเรียนรู้ที่จะเป็นนักศึกษา มหาวิทยาลัย ส่วนที่สองเป็นคำถามที่ถามนักศึกษว่า ได้เรียนรู้อะไรในมหาวิทยาลัย และ ส่วนที่สามเป็นคำถามปลายเปิดที่ถามนักศึกษา เรื่อง สิ่งที่นักศึกษาพบจากการเรียนใน มหาวิทยาลัย และเป็นสิ่งที่นักเรียนมองว่ามีค่า นอกจากนั้นยังถามถึงสิ่งที่นักศึกษาคิดว่าสำคัญ ที่สุดในการที่จะรับมือกับการเรียน และการใช้ชีวิตในมหาวิทยาลัย วิเคราะห์ข้อมูลในแบบ สอบถามส่วนที่สองโดยวิธีวิเคราะห์องค์ประกอบแบบวิธีวิเคราะห์องค์ประกอบหลัก (Component Analysis) เพื่อกำหนดมิติ (Dimension) และเปรียบเทียบความสำคัญของมิติต่าง ๆ

การรายงานผลเบื้องต้น พบว่า องค์ประกอบ 7 เรื่องของหลักสูตรแฝง ประกอบด้วยประเด็นต่อไปนี้ การควบคุมตนเอง (Self Control) ลักษณะการศึกษาอย่างเป็น วิทยาศาสตร์ (Scientifics Study Orientation) ลักษณะการศึกษาในมหาวิทยาลัยที่มีรูปแบบ เหมือนการศึกษาในโรงเรียน (School-Like Study Orientation) ความแตกต่างทางเพศใน สังคมที่ผู้ชายเด่น (Male Domainane) การศึกษาอย่างมีเทคนิค (Tactical Study Orientation) อำนาจของอาจารย์ผู้สอนและความสัมพันธ์ทางสังคม (Social Relations)

กล่าวโดยสรุปจากงานวิจัยต่างประเทศของผู้วิจัยที่อ้างถึงข้างต้นที่ได้ศึกษา เกี่ยวกับหลักสูตรแฝงนั้นชี้ให้เห็นว่าหลักสูตรแฝงมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของ นักเรียนหลักสูตรแฝงมิได้มีอยู่เฉพาะในห้องเรียนเท่านั้น แต่ยังแฝงเร้นอยู่ในสังคมนอกห้อง ทำให้เกิดการเรียนรู้และเกิดพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปตามสิ่งที่ผู้เรียนตีความหมายเองจากสิ่งที่ เกิดขึ้น และพฤติกรรมที่แสดงออกก็จะแตกต่างกันไปตามความคิดของแต่ละคน ดังนั้นผู้วิจัย จึงมีความสนใจที่จะศึกษาหลักสูตรแฝงในสภาพบรรยากาศการจัดการเรียนการสอนในชั้น เรียน ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนขยายโอกาส อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เพื่อให้ เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพต่อไป

กรอบแนวคิดการวิจัย

แผนภูมิที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย